

A. BUTKEVIČIAUS GRAMATIKOS BYLA

A. KAUPUŽ, I. LUKŠAITĖ¹

Apie XIX amžiaus pirmame ketvirtyje parašytą, bet neišspausdintą ir dingusią Aleksandro Butkevičiaus lietuvių kalbos gramatiką ligi šiol buvo labai maža kas žinoma. Centriniam Valstybiniame Istoriniame Archyve Leningrade pavyko surasti Liaudies švietimo departamento fonduose bylą (F 733, ap. 87. b. 252). Joje A. Strazdo vienalaikis V. Valmikas skundžia Vilniaus cenzūros komitetą dėl Butkevičiaus gramatikos su laikymo. Byla pateikia naujų faktų apie pačią A. Butkevičiaus gramatiką ir jo asmenį. Be to, ji paliečia nemažą būrį XIX a. pirmojo ketvirčio daugiau ar mažiau žinomų mokslo, kultūros ir šiaip visuomenės veikėjų, suteikdama apie daugelį jų naujų žinių ir patikslindama jau žinomus mums apie juos faktus. Šituo atžvilgiu byloje minimi šie asmenys: V. Valmikas, A. Strazdas, D. Mogėnas, R. Aleknavičius, J. Giedraitis, prof. Z. Niemčevskis, prof. J. Mickevičius ir kt. Byla taip pat atskleidžia ano meto inteligentijos pastangas aktyvinti lietuvių kultūrinį gyvenimą feodalinės santvarkos sąlygomis. Feodalų klasė visai stabdė lietuvių liaudies siekimą mokslo bei savarankiško kultūrinio gyvenimo: ir per aukščiausią tuo metu krašte švietimo įstaigą — Universitetą su jo cenzūros komitetu, ir per biurokratinį carizmo aparatą, ir per bažnytinę vyresnybę.

Žinios apie A. Butkevičių ir jo gramatiką buvo ligi šiol labai šykščios. Spėjama, kad A. Butkevičius gimė apie 1780 m., buvo bazilijonų vienuolis. Iš K. Nezabitausko prie elementoriaus (1824 m.) pateiktos lietuviškų knygų bibliografijos žinoma, kad „Tarmrieda (Gramatyka) Lenkiszka-Letuwiszka paraszita par kun. A. Butkiewiczia Bazylion: dar Rankas-Raszte“. Išskyrus Vilniaus cenzūros komiteto rezoliuciją 1824. V. 29 (žr. A. Strazdas, Raštai, 1952, p. 139—140), kur minima šalia A. Strazdo kūrinių ir lietuvių kalbos gramatika, jokie dokumentai apie A. Butkevičių nėra skelbti. Tačiau iš LTSR Valstybinio Centrinio Istorinio archyvo Vilniuje

¹ Dokumentus apie A. Butkevičiaus gramatikos bylą VČIA Leningrade aptiko ir spaudai atskirai paruošė abi autorės. Į lietuvių kalbą juos išvertė I. Lukšaitė, kuri įvardiniame straipsnyje pateikia bylos laikotarpio apibūdinimą ir žinias apie atskirus veikėjus, o taip pat dokumentus iš LTSR VČIA.

(VCIA) fonduose (F 279, ap. 4 b. 419, 143—144 ir 163 p. p.) ir Vilniaus valst. Kapsuko v. universiteto Moksl. bibl. rankraštyne (C T 23/1048) esamų bylų jau buvo žinomi pagrindiniai A. Butkevičiaus gramatikos istorijos bruožai nuo 1824 m. ligi 1828. IV. 15.

Skelbiama byla nušviečia detaliau ir ryškiau visą rankraščio istoriją.

Aleksandras Butkevičius savo gramatiką buvo parašęs ne 1824 m., kaip iki šiol buvo manoma, remiantis prie K. Nezabitausko knygutės „Naujas Mokslas Skaityma diel mažu wayku“ pridėta bibliografija, bet 1811 m. pradžioje: yra žinomas prof. Niemčevskio atsiliepimas apie tą gramatiką jau 1811 m. balandžio mėn. Gramatikos rankraštį, matyt, pats autorius nusiuntė į Vilniaus cenzūros komitetą, kur 1811 m. rugsėjo mėn. 29 d. buvo leista ją spausdinti. Rankraštį pateikti spaudai A. Butkevičius patikėjo Vilniaus Universiteto profesoriui J. Mickevičiui (gim. 1744 m. Gardino pavieta, mir. 1817 m. Vilniuje), dėsciuiam Universitete astronomiją, ilgamečiam Matematikos skyriaus dekanui, Adomo Mickevičiaus giminaičiui. Šis, kaip matyti iš jo paties laiško Valmikui, nemokėjo lietuvių kalbos, bet pritarė gramatikos spausdinimui, o taip pat kylandiam Lietuvos inteligentijos domėjimuisi lietuvių kalbos tyrimu. Tai minčiai pritarė ir prof. Niemčevskis, kuriam buvo duota gramatiką įvertinti. Tačiau lėšų Butkevičiaus gramatikai spausdinti, matyt, neatsirado. 1817 m. Butkevičius prašė vysk. J. Giedraičio, kad šis apsiimtų apmokėti spausdinimo išlaidas. Giedraitis, teisindamasis tuo metu susidariusia nepalankia materialine padėtimi, atsisakė. Tuo tarpu 1817 m. liepos 5 d. mirė prof. J. Mickevičius. Susirūpinus rankraščiu, paaiškėjo, kad jis buvo kažkam parduotas ir, tur būt, dingęs.

A. Butkevičius 1823 m. liepos 2 d. gramatiką baigė perrašyti iš savojo rankraščio antrą kartą. Jos spausdinimo reikalą ėmėsi globoti V. Valmikas, kuris tuo metu rūpinosi Strazdo 1824 m. pateikto cenzūrai naujo kūrinių rinkinio ir Rapolo Aleknavičiaus poezijos spausdinimu. Valmikas, matyt, buvo atkaklus žmogus, kuriam labai rūpėjo lietuvių liaudies švietimo reikalai ir tam skirti leidiniai. Net paties jo gyvenimo kai kurie momentai glaudžiai susiję su jo kova dėl lietuviškos knygos. Atrodo, kad Valmikas buvo kilęs iš baudžiauninkų. Pagrindą taip galvoti duoda jo byla su Šiaulių apskrities dvarininku V. Bogdanovičium², kuris teigia, kad Valmikas, tuo metu jau Vilniaus Katedros kantorius, esąs baudžiauninkas, be dvarininko leidimo priimtas į bernardinų ordiną, po to pabėgęs iš jo į Lenkijos karalystę, kur nežinia koku būdu tapęs pasaulietiniu kunigu, o 1824 m. jau priimtas į Vilniaus Katedrą. Valstietišką jo kilmę patvirtina dar vienas faktas: Vilniaus Deputatų susirinkimas atėmė iš jo paties išsirūpintą bajoriškos kilmės pažymėjimą, dėl ko Valmikas rašė skundą Vilniaus gubernijos valdybai. Be to, jis kaltinamas 1822 m. išvogęs Bogdanovičiaus baudžiauninką. Kazimierą Valmiką, tur būt, savo giminaitį³. Valmikas nepateikė jokių paneigiančių šiuos faktus dokumentų. Gal būt, gindamasis nuo įtarimų, kad esąs ne bajoras, jis pasiva-

² VVU Moksl. bibl. rankr. skyr. CT 23/1048, 230, 264—267 l.

³ Ten pat.

dino tokiu ilgu titulu. Abejotinas jo kilmingumas sunkino kovą su feodalinio biurokratinio aparatu.

Gavęs Butkevičiaus gramatiką, Valmikas 1824 m. balandžio mėn. nunešė ją į Vilniaus cenzūros komitetą⁴ ir atidavė prof. I. Reškai, kuris šį kartą nepasijuokė iš lietuviško rankraščio, kaip buvo padaręs su A. Strazdo 1824 m. pateiktu dainų rinkiniu (žr. A. Strazdo skundą Vilniaus Un-to vadovybei), greit peržiūrėjo gramatikos sandarą, jos įžangą ir perdavė rankraštį M. Bobrovskiui. Prof. I. Reškos ne visišką abejingumą liaudies švietimo klausimams rodo jo Lietuvos mokyklų vizitavimo raportai: jis siūlė surinkti iš didesnių kaimų valstiečių vaikus, pramokius pasiųsti juos atgal į kaimus, kad jie mokytų kaimo jaunimą, ir dėti pastangas, kad prieš liaudies švietimą nusistatę dvarininkai neimtų jų į rekrūtus⁵.

Kiti cenzūros komiteto nariai, kaip M. Bobrovskis, L. Borovskis, S. Žukovskis ir vėliau N. Jurgevičius, kiek galėdami stengėsi sutrukdyti lietuviškų knygų spausdinimą. Su tais pačiais žmonėmis teko susidurti ne tik Valmikui, bet ir A. Strazdui⁶.

Valmikas labai aktyviai ėmėsi gramatikos spausdinimo reikalo ir po ilgos kovos su S. Žukovskio nenoru peržiūrėti gramatiką kone verste privertė jį duoti leidimą (1825.XII.17). Tačiau cenzorius, pasirašęs leidimą, subraukė patį rankraštį, atmesdamas jo įžangą ir priedus, kurie sudarė 6 lankus, tuo būdu sugadindamas veikalą prasmę. Iš turimų dokumentų sužinome tik vieną gramatikai cenzūros komiteto padarytą priekaištą, kad joje būtų keliolika nepadorių eilučių iš Kopčinskio gramatikos (1826.II.21 ir 1828.I.19 d. raštuose). Valmikas nesutiko su išbraukymais ir pradėjo kovoti dėl pilnos gramatikos išleidimo. Jis skundžia Vilniaus cenzūros komitetą Švietimo departamentui, griežtu tonu reikalaujamas cenzorius patraukti atsakomybėn. Tam reikalui jis surinko nemažą faktų, kaip buvo trukdomas lietuviškų knygų leidimas, ir pateikė juos savo kaltinime. Per metus laiko (1826.II.21—1827.II.27) Valmikas pasiūnčia 5 skundus-raportus, iš kurių ant keturių Švietimo departamentas biurokratiškai užrašė rezoliuciją, kad skundai nesvarstomi, kadangi rašyti ant paprasto, o ne herbinio popieriaus, kaip reikalauja 1821.II.4 Senato nutarimas. Rezoliucijos Valmikui nebuvo pasiūstos, o Švietimo departamentas parašė (1827.III.18) Vyriausiosios kitatikių dvasinių reikalų valdybos departamentui, kad šis sudraustų įkiryjų skundėją, kuris gališ, jei nori, skųstis Vyriausiajai cenzūros valdybai. Tuo pat metu vyko Valmiko byla su dvarininku Bogdanovičium. Šalia kaltinimų, kad jis baudžiauninkų kilmės, jam buvo prikišama, jog jis rūpinasi daugiau pasaulietiniais, negu dvasiniais reikalais, už ką buvo gavęs (dar 1824.VIII.24) dvasinės vyresnybės papeikimą⁷. 1827.IX.5 nenuorama Valmikas buvo išsiųstas iš Vilniaus

⁴ Vilniaus cenzūros komitetą sudarė šie profesorai: I. Reška, Bekiu (Becu), L. Borovskis, M. Bobrovskis. V CIA F 721, ap. 1., b. 1054, 144 l.

⁵ V CIA F 567, ap. 2 b.

⁶ A. Strazdas, Raštai, 1952, p. 139—140; V. Vanagas, Nauja archyvinė medžiaga apie A. Strazdą, „Literatūra ir kalba“, t. V, 1961, p. 437—438.

⁷ VVU Moksl. bibl. rankr. skyr. CT 23/1048.

į Augustavo vyskupiją Lenkijos karalystėje. Byla dar nenurimo, tebevyko susirašinėjimai tarp aukščiausių instancijų: Švietimo ministras Šiškovas prašė (1828.IV.15, N 312) Vilniaus mokslo apygardos globėją paaikškinti Valmikui, kodėl neduota leidimas spausdinti, o Vilniaus cenzūros komitetas aiškinosi (1828.I.19, N 28) globėjui, kad leidimo nebuvo galima duoti, kadangi skundėjas nepateikęs komitetui antrą kartą rankraščio⁸. Vargu ar įtikėtina, kad per trejus metus Valmikas būtų rašęs skundus, nežinodamas, kad cenzūrai trūksta tik paties rankraščio. Valmiką prievarta išsiuntus iš Vilniaus, byla buvo numarinta, nors jis, L. A. Jucevičiaus liudijimu⁹, 1841 m. dar tebebuvo gyvas.

Taip baigėsi bemaž tuo pačiu metu dvi visai panašios bylos su cenzūros komitetu: A. Strazdo dėl jo poezijos ir V. Valmiko dėl A. Butkevičiaus gramatikos. Abu, ir A. Strazdas, ir V. Valmikas, buvo bažnytinės vyresnybės represuoti ir tuo būdu beveik jau laimėta kova su tik formalių priekabių ieškojusia cenzūra liko bevaisė.

* * *

Skelbiamos bylos dokumentai teikia porą žinelių apie patį Butkevičių ir leidžia apibūdinti šiek tiek jo gramatiką. Pasirodo, Aleksandras Butkevičius 1817 m. buvo Vilniaus vyskupijos Svierzenio seminarijos rektorium, o 1825 ir 1826 m. m. gyveno Ašmenos apskr. Barūnų bazilijonų vienuolyne. Svierzenio miestelyje (prie Nemuno, šių dienų Baltarusijos TSR teritorijoje) anuo metu veikė bazilijonų seminarija — noviciatas. Joje buvo dėstoma, be tikiybinių dalykų, lotynų kalba, geometrija, aritmetika, istorija, retorika, filosofija. Seminarijoje auklėtinių-alumnų būdavo keliolika. Seminarijos rektoriumi 1815—1818 m. buvo A. Butkevičius.¹⁰ Ano meto papročiu vienuoliai būdavo dažnai kilnojami iš vienos vietos į kitą. Tur būt, todėl A. Butkevičių randame 1825—1826 m. Barūnuose, bet ten pat esančios vidurinės mokyklos mokytojų tarpe jis nefigūruoja, matyt, turėjo kitas kurias pareigas.

Gramatiką sudarė dvidešimt septyni lankai¹¹ ir du lapai: 3 lankai Kipr. Nezabitausko prierasų ir du lapai lietuvių knygų bibliografijos iš Kaj. Nezabitausko elementoriaus. 1828.I.19 rašte minima, kad gramatika turėjo 168 psl. in quarto formato.

Gramatika bylos metu buvo tvarkoma bei papildoma: 1825 m. autorius sakosi bebaigęs įžanginį žodį ir pradėjęs rašyti lenkų-lietuvių-žemaičių kalbų žodyną, pritaikytą tai gramatikai.

Pats Butkevičius savo gramatiką skiria lietuvių žemaičių kalba kalbantiems. Galima spėti, kad gramatika rašyta lietuvių lenkų kalbomis. Valmikas sako, kad Butkevičius „švelniausia lietuvių žemaičių kalba buvo parašęs lietuviškai lenkišką gramatiką“. Autorius praneša Lietuvių-žemai-

⁸ V CIA F 279, ap. 4, N 19, 163 l.

⁹ V. B. Lietuvių Bibliografija, t. IV, CCXLIX.

¹⁰ Kalendarz polityczny Wileński na rok 1815, p. 93; 1816, p. 95; 1817. p. 86; 1818, p. 145.

¹¹ Šių dienų lankas neatitinka ano meto lanko („arkusz”—lakštas) sąvokos.

čių kalbos komitetui, kad nemokantiems „tėvų kalbos“, jis ketina parašyti trumpesnę gramatiką lenkiškai („w polskich wyrazach“) Prof. Niemčevskio pasiūlymas Butkevičiui imtis pačios lietuvių kalbos gramatikos rodytų, kad ji buvo parašyta lyginant abi kalbas.

Gramatika vadinama dokumentuose nevienodai. Asmenys, kurie skaitė rankraštį, vadino ją lietuviškai žemaitiška gramatika, cenzūros komitetas (1828.I.19) duoda pilną jos pavadinimą: „Kalbrieda Lietuwisz kay Lenkiszka Leżuwie mieleysnieme Zemayciu“, V. Valmiko oficialiuose raportuose ir prenumeratos biliete ji vadinama Lenkiškai lietuviška gramatika, pats Butkevičius kalba apie ją kaip apie „lietuviškai žemaitišką kalbrėdą“ ir siūlo vadinti „Taisyklingos lietuvių kalbos gramatika. . .“ („Sprostowanego języka“).

Iš Butkevičiaus laiško-atsakymo Lietuvių-žemaičių kalbos komitetui matyti, kad savo gramatika jis kovoja dėl kalbos grynumo, apibūdindamas lietuvių kalbą, kad ji „... pati yra gana tobula ir [. . .] net trūkdoma ligi šiol tikrų savo žodžių, lengvai jų gali turėti tikrai savų“; jis kelia visą eilę rašybos klausimų: siūlo įvesti e su dviem lazdelėmis, atitinkančią dabartinę mūsų *é*, taip pat siūlo patikslinti minkštai tariamų priebalsių rašybą, įvedant minkštinamąjį *i*, pareiškia savo kritišką nuomonę dėl nosinių rašymo ir tarimo. Gaila, kad negalime visiškai pasitikėti laiško kopijos tikslumu. Atrodo, kad perrašinėtojas bus netiksliai nurašęs lietuviškus žodžius, ypač diakritinius ženklelius.

Gramatika tuo metu buvo labai reikalinga, ir, kaip pažymi pats autorius, buvo skiriama ir parapijinių mokyklų mokiniams bei seminarijų auklėtiniais, kuriems trūko lietuviškų vadovėlių. 1811 m. gramatika, be elementorių, bus vienas iš ankstyviausių XIX a. paruoštų vadovėlių mokykloms.

Apie rankraštį žinojo daug žmonių, 1825 m. jau buvo išsiuntinėta 700 prenumeratos bilietų. Gramatiką buvo skaitę visa eilė Vilniaus universiteto profesorių ir to meto žymesnių asmenybių, kaip antai: prof. Z. Niemčevskis, prof. J. Mickevičius, prof. A. Matusėvičius, vysk. J. Giedraitis, B. Gailevičius ir kt. Atžymėtina ypač Niemčevskio nuomonė.

Niemčevskis (gim. 1766 m. Žemaitijoje, mir. 1820 m. Vilniuje), buvo aukštosios matematikos profesorius, filosofijos ir laisvųjų menų daktaras, žinomas Vakarų Europoje, domėjęsis kalbos klausimais, parašęs apie lietuvių kalbą, apie slavų ir sarmatų kilmę¹². Laiške, skirtame Butkevičiaus gramatikai, jis siūlė, kad Butkevičius, labai gerai mokąs lietuvių žemaičių kalbą, „visus pagrindinius jos dialektus tarpusavyje palyginęs, išrinktų iš jų tai, kas gali būti tinkamiausio žmogaus minčiai išreikšti“.

Šiltas Niemčevskio žodis turėjo padrąsinti Butkevičių darbe, o jam tiesiogiai yra padėjęs Kiprijonas Nezabitauskas, parašydamas gramatikai tris lankus priedų. Kokio turinio jie buvo, nežinoma, bet šis faktas papildoma mūsų žinias apie Kiprijoną Nezabitauską: ligi šiol jo literatūrinė veikla Lietuvoje (ne emigracijoje) ribojosi tik Kluko knygelės apie bites vertimu,

¹² I. Bieliński, Uniwersytet Wileński (1579—1831), III, Kraków, 1899—1900. p. 303—304.

ir tą patį savinosi jo brolis Kajetonas. Dabar galima teigti, kad Kiprijonas Nezabitauskas, būdamas Lietuvoje, rūpinosi kalbos klausimais.

Byla duoda žinių apie to meto asmenų, besirūpinančių lietuvių kultūrinio gyvenimu, ryšius ir jų pastangas, susijusias su kiekvienu leidiniu lietuvių kalba, šiuo atveju su Butkevičiaus gramatika.

Tuo metu jau buvo aiškus reikalas organizuoti centrą, kuris rūpintųsi lietuvių kalbos, o gal ir bendresniais, klausimais. 1822 m. K. Kontrimas siūle įsteigti Vilniaus universitete lietuvių kalbos lektoriumą. D. Poška 1824 m. balandžio mėn. savo laiške J. Loboikai, rašydamas bendrinės lietuvių kalbos klausimu, siūlė, kad Vilniaus universitetas tam reikalui įsteigtų „pažįstančių [...] kalbos dvasią asmenų komitetą Kražiuose“, į kurį siūlė: Čnlevinskį, Leoną Uvainį, Romualdą Kondratą, Kiprijoną Nezabitauską arba jo brolių Kajetoną, Daujotą, prof. Hurčiną¹³ (įdomu, kad Poška pirmiausia siūlo Kiprijoną, o tik paskui Kajetoną Nezabitauską). A. Butkevičius savo laiške (1825 m. birželio 27 d.) atsakinėja į „Šviesiausiojo Lietuvių-žemaičių kalbos komiteto pageidavimus“. Tuo būdu tokio komiteto egzistavimu abejoti netenka. Komitetas rūpinosi, kad gramatika būtų suprantama ir lenkiškai kalbantiems, domėjosi rašybos klausimais ir kt. Pažymėtina, kad Butkevičius jaučia pareigą pranešti komitetui apie savo tuo metu rašomą įžangą gramatikai ir žodyną. Deja, dokumentas, kuriame pirmą kartą minima toks komitetas, nieko daugiau nenurodo: nei jo sukūrimo datos, nei jį sudarančių asmenų.

Byla papildoma mūsų žinias apie A. Strazdą, R. Aleknavičių ir D. Mogėną.

Byloje yra trijų dokumentų, liečiančių **A. Strazdą**, nuorašai, padaryti V. Valmiko pastangomis ir jo parašu patvirtinti, kad atitinka originalą. Pirmas — spaudoje skelbta rezoliucija¹⁴ (1824.V.29) A. Strazdo 1824 m. pateiktam naujam poezijos rinkiniui. Antras — skelbtas A. Strazdo skundas Vilniaus universiteto vadovybei (1824. VI. 19)¹⁵. Trečias — iki šiol neskelbta rezoliucija (1824.VII.2) tam pačiam skundui. Rezoliucijoje A. Strazdui siūloma kreiptis į Vyriausiąją mokyklų valdybą, nes universitetas nekompetentingas spręsti jo bylą. Ši rezoliucija parodo, kaip formaliai atsako universiteto vadovybė į A. Strazdo skundą, nenorėdama išigilinti į skundo esmę, stengdamasi kuo greičiau atsikratyti niekam nežinomam užguitos lietuvių liaudies poetu.

Apie **Rapolo Aleknavičiaus** (1754—1827) kūrinį ligi šiol turėta tik tiek žinių, kiek jų teikė K. Nezabitauskas savo bibliografijoje (1824), kur įrašyta „Daynas arba Daynuszkas sudietas, par K. Drazdauską, yr K. Rapola Olechnawiczia — bus yszduotas par kuniga W. M. Wilmika P. W. K. W. Wilniuje Drukar: K. K. Bazylionu“. Paties Aleknavičiaus laiško ištrauka Valmikui¹⁶ atskleidžia, kad poetas turėjo sudaręs du savo

¹³ D. Poška, Raštai, Vilnius, 1959, p. 479—481.

¹⁴ „Literatūra ir menas“, 1951 m. kovo 4 d.; perspausdinta: A. Strazdas, Raštai, Vilnius, 1952, p. 137—140; Lietuvių literatūros istorijos chrestomatija, Vilnius, 1957, p. 308—309.

¹⁵ Žr. ten pat.

¹⁶ Ano meto spaudoje rašoma „Vilmikas“, tačiau pagal autentiškus jo parašus bylos dokumentuose reikia rašyti „Valmikas“.

kūrinių rinkinius: vieną pasaulietinių „Saujele Melodyes Giesmiu patogiej swietiszku. . .“ ir antrą — religinių „Darzelis naujes. . .“ Aleknavičius vadina tuos rinkinius tomeliais, paminėdamas, kad antrojo buvo 36 lankai. Valmiko globojama Aleknavičiaus poezija nebuvo išspausdinta dėl nežinomų šiandien priežasčių.

Daminykas Mogėnas buvo žinomas ligi šiol tik kaip religinių raštų paruošėjas. L. A. Jucevičius rankraštyje „Apie mokytus žemaičius“ vadina 1806 m. „Lietuwiszkas Ewangelias. . .“ vertėju D. Mogėną, o ne vysk. J. Giedraitį¹⁷. Tituliniame knygos lape minima, kad Giedraičio paliepinu knyga įteikta spausdinti. Tas pats D. Mogėnas, pasirašęs šalia B. Gailevičiaus 1816 m. J. Giedraičio „Naujas istatimas“ knygos cenzoriumi, laikomas taip pat vertimo bendradarbiu. Iš B. Gailevičiaus laiško Valmikui sužinome, kad D. Mogėnas buvo parašęs dar lietuvių kalbos gramatiką. Ji 1825.IX.27 buvo ne tik parašyta, bet jau atiduota Vilniaus universitetui, tur būt, cenzūros komitetui ir bene pasiūsta į Karaliaučių patikrinti. Šalia A. Butkevičiaus gramatikos tai bus antroji lietuvių kalbos gramatika, parašyta XIX a. pirmame ketvirtyje. Jei tikrai Mogėnas yra vertęs 1806 m. „Ewangelias“, tai rodytų, kad vertėjui jau tada rūpėjo kalbos klausimai, nes jų tituliniame puslapyje įrašyta: „. . . ayszkiei iszgulditas, yr su pazianklinimu zodziu jwayriu, arba ne wienokiey wisoy Lietuwoy iszsimananciu. . .“

* * *

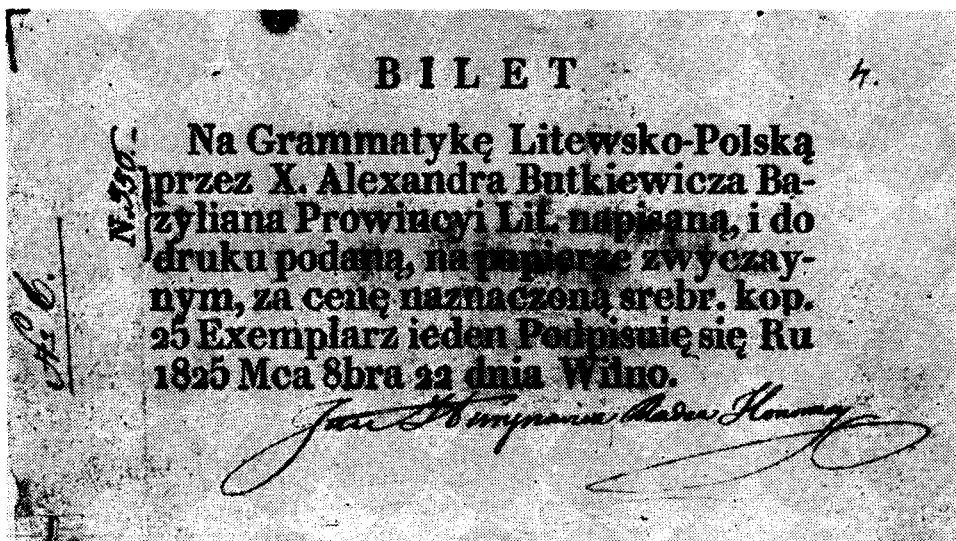
Skelbiama byla iš Centrinio valstybinio istorinio archyvo Leningrade Liaudies švietimo departamento fondų (F 733, ap. 87. b. 252), pradėta 1826. II. 27, baigta 1827. V. 25, apima 34 lapus. Byloje yra šie dokumentai:

I. V. Valmiko skundas Švietimo departamentui arba Vyriausiajai mokyklų valdybai (1826. II. 21. Nr. 43) su Valmiko parinktais priedais, pavadintais „Išrašais iš autentinių raštų, giriančių Žemaičių lietuvių kalbos gramatiką“, kuriuos sudaro šie nuorašai: Nr. 1. prof. J. Mickevičiaus laiško V. Valmikui ištrauka, Nr. 2. prof. Z. Niemčevskio nuomonė apie gramatiką, Nr. 3. prof. A. Matusevičiaus nuomonė dėl gramatikos spausdinimo, Nr. 4. J. Giedraičio laiškas Butkevičiui, Nr. 5. Vilniaus cenzūros komiteto rezoliucija A. Strazdo 1824 m. pateiktam naujam dainų rinkiniui (1824. VI. 19), Nr. 6. Bilietas A. Butkevičiaus gramatikai prenumeruoti, Nr. 7. V. Valmiko skundas Vilniaus cenzūros komitetui (1825. X. 20), Nr. 7¹⁸. Cenzoriaus Žukovskio leidimas spausdinti gramatiką (1825.XII.17), Nr. 8. A. Butkevičiaus laiškas-atsakymas į Lietuvių-žemaičių kalbos komiteto pageidavimus (1825. VI. 27), Nr. 9. B. Gailevičiaus laiškas V. Valmikui (1825. IX. 27), Nr. 10. Rapolo Aleknavičiaus laiškas V. Valmikui (1823. VII.7), Nr. 11. K. Nezabitausko knygos vienas egzempliorius „Naujas mokslas skaytima diel mažu wayku žemaycziu yr Lietuwos“, Vilnius, 1824 m., Nr. 12. A. Strazdo skundas Vilniaus universiteto vadovybei

¹⁷ V. B. Lietuvių bibliografija, t. IV, CCXLIII.

¹⁸ Laikytasi paties Valmiko numeracijos. Dokumentuose šis numeris kartojamas antrą kartą.

(1824. VI. 19) su rezoliucija (1824. VII. 2), Nr. 13. J. Januškevičiaus laiškas (originale vadinamas rezoliucija) V. Valmikui (1825. X. . .). Iš priedų nespausdinama: Nr. 5. Vilniaus cenzūros komiteto rezoliucija (1824. VI. 19) A. Strazdo 1924 m. pateiktam dainų rinkiniui, Nr. 11. K. Nezabitausko

3 pav. Prenumeratos bilietas A. Butkevičiaus gramatikai.

knygutė „Naujas mokslas skaytima. . .“, Nr. 12. A. Strazdo skundas Vilniaus universiteto vadovybei (1824. VI. 19) (rezoliucija skundui skelbiama).

- II. V. Valmiko skundo Liaudies švietimo departamentui arba Vyriausiajai mokyklų valdybai (1826. II. 21) vertimas į rusų kalbą. *Neskelbiama.*
- III. V. Valmiko raportas Liaudies švietimo departamentui arba Vyriausiajai mokyklų valdybai (1826. VI. 20, Nr. 56) su pridėtu A. Butkevičiaus laiško Valmikui originalu (1826. VI. 4).
- IV. Raporto vertimas į rusų kalbą. *Neskelbiama.*
- V. Referuojantis raštas apie V. Valmiko pateiktus skundus Liaudies švietimo departamentui arba Vyriausiajai mokyklų valdybai rusų kalba su rezoliucija (1826. VII. 8). *Referuojantis raštas neskelbiamas, rezoliucija skelbiama.*
- VI. V. Valmiko skundas Vyriausiosios mokyklų valdybos departamentui (1826. X. 14, Nr. 68) su rezoliucija (1826. X. 24).
- VII. V. Valmiko raporto vertimas su Liaudies švietimo departamento pažyma (nedatuota). *Raporto vertimas neskelbiamas, pažyma — skelbiama.*
- VIII. V. Valmiko raportas Vyriausiajai mokyklų valdybai (1827. II. 27, Nr. 83).
- IX. V. Valmiko raporto vertimas su rezoliucija (1827. . . . 25). *Neskelbiama.*
- X. Pažyma prie V. Valmiko raporto (nedatuota).

- XI. Liaudies švietimo departamento raštas (1827. III. 18, Nr. 1338) Vyriausiosios kitatikių dvasinių reikalų valdybos departamentui.
- XII. Vyriausiosios kitatikių dvasinių reikalų valdybos atsakymas (1827. V. 5, Nr 630) į Liaudies švietimo departamento raštą (Nr. 1338).
- XIII. Vyriausiosios kitatikių dvasinių reikalų valdybos raštas Liaudies švietimo departamentui (1827. V. 23, Nr. 732).

Priedo skelbiama keli dokumentai iš LTSR Centrinio valstybinio istorinio archyvo: (F 279 ap. 4, b 419, p. 143—144, 163).

1. Vilniaus cenzūros komiteto raštas-pasiaiškinimas Vilniaus mokslo apygardos globėjui (1828. I. 19, Nr. 28).

2. Švietimo ministro A. Šiškovo raštas Vilniaus mokslo apygardos globėjui (1828. IV. 18, Nr. 312). Šie dokumentai nušviečia bylos dėl A. Butkevičiaus gramatikos pabaigą.

Dokumentai skelbiami laikantis originalo rašybos, rusų kalba — priartinti prie dabartinės rašybos.

[I]

V. Valmiko skundas Švietimo departamentui arba Vyriausiajai mokyklų valdybai (1826. II. 21, Nr. 43) su Valmiko parinktais priedais.

Nr. 1936/20

Švietimo departamentui arba Vyriausiajai mokyklų valdybai
nuo

Viceprelato, Pakantoriaus, Vilniaus Katedros vikaro kunigo Vincento Martinijono Janavičiaus iš Valmų Valmusų Valmiko

Skundas

Kun. Aleksandras Butkevičius, Lietuvos Provincijos bazilijonas, dar 1811 metais buvo parašęs Lietuviškai lenkišką gramatiką ir ją pateikė daugeliui profesorių bei Vilniaus cenzūros komiteto narių, iš kurio [komiteto] buvo gavęs patvirtinimą 1811 metų rugsėjo mėn. 29 dieną, ką liudija pridėti nuorašai N 1, 2, 3, 4. O pateikti spaudai buvo ją patikėjęs Žemaičių kanauninkui, Vilniaus Universiteto rektoriaus pavaduotojui kun. Juozapui Mickevičiui, kuriam mirus tame pačiame universitete, kai buvo reikalaujama ją grąžinti, atsakyta, kad ją už kelis ar keliolika skatų pardavę. Tą sužinojęs, kun. Aleksandras Butkevičius, visada degantis troškimu daryti paslaugas savo krašto žmonėms, pakartotinai iš rankraščio, kurį turėjo, perrašė 1823 m. liepos mėn. 2 dieną ir raportuojančiam įteikė rankraščius, kad kuo veikiausiai būtų išspausdinta. Šitaip Jo Malonybės kun. Butkevičiaus pavestas ir, norėdamas būti paslaugus savo tautiečiams, pirmiausia nunešiau man patikėtą gramatiką 1824 m. balandžio mėn. pirmomis dienomis Vilniaus cenzūros komiteto pirmininkui Dauggaliui Ponui profesoriui Reškai, kuris, perskaitęs prakalbą ir peržiūrėjęs veikalo sandarą, tą pačią dieną nusiuntė ją per raportuojantį buvusiam profesoriui Šviesiausiam Dauggaliui Mykolui Bobrovskiui, tuo metu cenzūros komiteto sekretoriui, vien tik įrašyti į žurnalą ir pateikti Vilniaus Komiteto sesijoje. O kun. Bobrovskis, kuris mažiau atidus savo

[I]

Do

Departamentu Oświecenia, czyli Głównego Rządu Szkół.—

Od

Vice Prałata, Podkantora i Wikaryusza Katedry Wilenskiej Xiędza Wincentego Martyniana Janowicza z Walmow Walmusow Walmika.

Doniesienie!

X. Alexander Butkiewicz Bazylian Prowincyi Litewskiej w Roku ieszcze 1811 napisał był Grammatykę Litewsko-Polską i tę przedstawił wielu Professorom i Członkom Wilenskiego Komitetu Cenzury Ksiąg. — od którego uzyskał był ipotwierdzenie. — 1811 roku Miesiąca Nowembra 29 Dnia, oczem przyswiadczaią dołączaiące się Kopie. — pod N^{mi} 1. 2. 3. 4. — Dla podania zaś do druku, powierzył był ią Kanonikowi Zmudzkiemu zastępcy Rektora Uniwersytetu Wileńskiego, X. Jozefowi Mickiewiczowi; po którego smierci w tym że Uniwersytecie, gdy się domagano o zwrót oney, odpowiedziano że ią za kilka lub kilkanaście groszy sprzedano. — Dowiedziawszy się otem X. Alexander Butkiewicz iako zawsze pałaiący chęcią uczynienia przysługi swoim współziomkom; powtórnie zrękością u siebie będącego, przepisał w 1823^m r. 7^{bra} 2 dnia, i raportuiącemu do rychlejszego wydrukowania w rękopismie powierzył. — W skutek takowego polecenia JX. Butkiewicza i w celu uczynienia przysługi ziomkom moim; naypierwiy powierzoną mi Grammatykę zaniósłem w pierwszych dniach Apryla 1824° Roku do Prezydenta Komitetu Wileń: Cenzury; W. Professora=*Takowe*=Reszki, który odczytawszy przemowę i przeyrzawszy cały układ dzieła, tegoż samego dnia odesłał ią przez raportuiącego do b. Professora WJX. Michała Bobrowskiego, wowczas Sekretarza Komitetu Cenzury, dla zapisania iedynie do żurnalu i dla przedstawienia na sessyę w Komitecie Wileńskim — X. zas Bobrowski mniey dbały w swym obowiązku, ledwie na dzien 21 Maia r 1824 oddał grammatykę do Cenzury W. Leonowi Borowskiemu Prof. araportuiącego uwiadomił o tem 29 Maia roku 1824. — oczém przyswiadcza Kopia rezolucyi Jego — pod № 5. Z piśma tego wyraznie poznać się daie, opieszalność i nieczułość obu Cenzorow Którzy nieumiejąc Języka Litewskiego, Grammatyki nawet nie przeczytali, oczem i rękopiśmo ich przekonywa. Wszakże choc nic podwzględem Języka i smaku zdrożnego nie postrzegli, wszystkie rękopisma przyarestowali. — Grammatykę zaś przetrzymawszy kilka tygodni, pomimo nayusilniejszych domagań raportuiącego, o podpisanie Cenzury, odesłali do W. Szymona Żukowskiego Prof. Który równie rok cały Męc:y pięć i dni 9. przetrzymał ią u siebie, ani dzieła czytaiąc ani podpisuiąc Cenzury, zawsze przecięż pod różnemi pozorami w mieszkaniu swoim, w księgarni W. P. Zawadzkiego, w Bibliotece Uniweř: i na ulicy nawet S. Jańskiy, zwlekaiąc przyspieszenie podpisania Cenzury obiecywał — Nakoniec kiedy raportuiący uwodzony długo wymawiać zaczął nierzetelność i opieszalność: wowczas W. Żu-

pareigoms, vos tik 1824 m. gegužės 26 d. atidavė gramatiką cenzūrai Daugaliui Ponui prof. Leonui Borovskiui, o raportuojančiam pranešė apie tai 1824 m. gegužės 29,— tą liudija jo rezoliucijos nuorašas N 5. Iš to rašto išryškėja apsnūdimas ir nejautrumas abiejų cenzorių, kurie, nemokėdami lietuvių kalbos, net gramatikos neperskaitė, kuo įtikina ir jų rankraštis. Vis dėlto nors nieko kalbos ir skonio požiūriu peiktino nepastebėjo, visus rankraščius subraukė.— Pralaikę gramatiką kelias savaites, nepaisant raportuojančiojo griežčiausių reikalavimų pasirašyti cenzūrą, pasiuntė ją prof. Simanui Žukovskiui, kuris lygiai vienerius metus penkis mėnesius ir 9 dienas išlaikė ją pas save, nei skaitydamas veikalo, nei cenzūros nepasirašydamas, bet visada savo bute, Dauggalio Pono Zavadzkiio knygyne, Universiteto bibliotekoje ir net šv. Jono gatvėje delsdamas žadėjo greičiau pasirašyti.— Pagaliau, kada raportuojantysis, ilgai suvedžiojamas, ėmė prikaišioti nesąžiningumą ir apkiautimą, tada Dauggalis Ponas Žukovskis, anaipol neperskaitęs gramatikos, nei nepasirašęs leidimo, kad ją būtų galima spausdinti, pats parašė bilietus ir davė juos spausdinti, kad paskelbtų apie netrukus pasirodysiančią gramatiką, visa tą patarė išsiuntinėti vyskupams, kanauninkams, konsistorijų nariams ir taip toliau; tokių bilietų išsiuntinėta 700. Apie tą žiūrėk N 6. Išsiuntinėjus bilietus, raportuojantysis, vėl ilgai veltui laukęs, nebetekęs kantrybės ėmė nuo spalio 1 dienos bemaž kone kasdien vaikščioti pas Dauggalį Poną Žukovskį, prašydamas arba pasirašyti cenzūrą, arba pagaliau grąžinti gramatiką su visais jos priedais ir įrodymais, kurie čia pridedami. Tada cenzorius Žukovskis, tartum paniekindamas Maloningiausiojo teises, neperžiūrėjęs veikalo, neišsprendęs jo [raportuojančio] komitetui pateiktų dviejų skundų, vieno 1824 m. birželio 19, o antro 1825 m. spalio 20 dieną, nepranešdamas apie tą komitetui, savivališkai, be jokio dėmesio ir bendros, kaip reikia, nuomonės, išterlijo ir subraukė veikalą, jo prasmę sugadino ir pagaliau, tartum dar juokui tik papildyti, pasirašė pačiame lapo gale, neva leisdamas spausdinti.— O šio parašo datą pažymėjo dviem dienom anksčiau dviejų žydų tikėjimo spaustuvininkų akivaizdoje, per kuriuos spalio 9 dieną pirmiausia pasiuntė Gramatiką Dauggaliui Ponui Jurgevičiui, Univers. Sekretoriui, kad įrašytų į žurnalą be įžangos ir tolimesnių priedų, sudarančių aklamai šešis lankus, ir dviejų kartotekų, kurias turėjo išimti iš spausdinto Elementoriaus, ką liudija pateikiamo pranešimo kopija N 7.— Po tokio cenzoriaus Žukovskio neveiklumo, raportuojantysis, matydamas nenoromis suvedžiotą visuomenę, trečią kartą pateikė Komitetui skundą, 1825 m. liepos 17 d. N 32, prašydamas vėl leisti spausdinti gramatiką su visais jos priedais, kam lig šiol dar neduota formalios rezoliucijos, išskyrus tą, kad nepadoriais žodžiais raportuojantį įžeidinėjo sekretorius Norbertas Jurgevičius, kuris pasityčiodamas ir be jokio reikalo primindavo rankraštį. O kad cenzūros komiteto nerangumas rodėsi ir kitais atvejais, gali paliudyti sekantieji nuorašai N 8, 9, 10, 11, 12 etc. Dėl tų visų priežasčių raportuojantysis, kaip prisiekęs ištikimybę savo Monarchui, negali nepranešti Vyriausiosios mokyklų valdybos departamentui: juo labiau, kad dėl keliolikos eilučių, panašių į Kopčinskio gramatiką, kurios visai

kowski nie przeczytawszy bynajmniej Grammatyki, ani podpisawszy pozwolenia, żeby ją drukować można było; sam napisał bilety i dał drukować, dla ogłoszenia, owyscie wkrótce mającey Grammatyce, co wszystko rozesać radził po Biskupach, Kanonikach Konsystorzach i dalszych: iakowych biletów irozesłano 700. — Oczem widzieć bilet pod № 6. — Po rozesłaniu biletów, gdy znowu raportuiący długo napróżno czekał, przebrawszy cierpliwość, począł od dnia 1. Decembra codziennie prawie chodzić do W. Żukowskiego, prosząc go, albo opodpis Cenzury, albo nareszcie ozwrot Grammatyki ze wszystkimi iey annexami i dowoda=*Doniesienie*=mi, które się tu przyłączaią. Wtedy Cenzor Żukowski iakby pogardzaiący Naymilościwzemi Prawami; nie przeyrzawszy Dzieła, nierozwiązuiąc dwóch doniesień, przez niego do Komitetu podanych; iednego 1824 R. Junii 19. a drugiego 1825 Oktobra 20. dnia. ani też daiąc o tem wiedzieć Komitetowi. Samowolnie bez żadney uwagi i wspólnego, iak należy, zdania, pomazał i pokasował dzieło, sens wniem popsuł i nakoniec własnie iakby na dopelnienie tylko żartu; podpisał się na samym koncu karty, pozwalaiąc niby drukować. — Podpis zas ten dwóma dniami antidatował w obecności dwóch starozakonnych drukarzy, przez których dnia 9 Decembra odesłał wprzód Grammatykę, do W^o Jurgiewicza Sekretarza Uniwers. dla zapisania do żurnалу, bez wstępu i dalszych annexow wynoszących wogóle arkuszy sześć, i kartek dwie z Elementarza drukowanego, wyiąc się mających. Oczem poswiadcza Kopia podawanego Doniesienia; pod № 7. — Po takowey nieczynności Cenzora Żukowskiego raportuiący widząc pomimowolnie zawiedzioną publiczność, po raz trzeci podał do Komitetu tegoż doniesienie. (Dnia 17 7^{bra} R. 1825° za № 32. — uproszaiąc znowu opozwolenie drukowania Grammatyki, ze wszystkimi iey annexami: na co dotąd ieszcze prawney niedano rezolucyi — Prócz słównego dotykania Raportuiącego wyrazami nieprzyzwoitemi przez Norberta Sekretarza Jurgiewicza. — Który dopominał się zurąganiem o rękopismo bez żadney potrzeby. — Ze zas opieszalność takowa Komitetu Cenzury; i w wielu innych pokazywała się dziełach; przyswiadczyć mogą Kopie pod N^{mi} następnemi 8, 9, 10, 11, 12 ect. Z tych więc wszystkich powodow raportuiący iako przysięgły na wierność *Monarsze* swoiemu; nie może nie donieść Departamentowi Głównego Rządu Szkół: tem bardziey że dla kilka lub kilkunastu wierszy podobnych do Grammatyki Kopczyńskiego; bynajmniej nieobrazaiących ani Religii, ani Rządu; ani też gorszących młodzieży; zatem Grammatyka Litewsko-Polska X. Butkiewicza=*własno ręcznie*=przez Cenzora W. Żukowskiego niesprawiedliwie znieważoną została, a iednak Rząd Komitetu Cenzury w Miesiącu Grudniu 1825 r. Raportował Departamentowi iakoby pozwolono Grammatykę drukować — przez co Departament zwiedzionym został. — Przeto Naypokorniey upraszam Departamentu Oswiecenia czyli Głównego Rządu Szkół 1. aby raczył, wedle S^{tey} sprawiedliwości przyaresztować całemu Komitetowi Cenzury i Sekretarzowi Norbertowi Jurgiewiczowi pensyą, do konca rosprawy. — 2. Owyznaczenia innych Cenzorow bez stronnych i umieiących ięzyk Litewsko-Zmudzki mianowicie X. Niedzwieckiego Kanclerza i Regensa Seminaryum Dyecezalnego. X. Bohdano-

neįžeidžia nei religijos, nei valdžios, nei piktina jaunimo, kun. Butkevičiaus lietuviškai lenkiška gramatika buvo Dauggalio Pono cenzoriaus Žukovskio neteislingai iškoneveikta. O vis dėlto cenzūros komiteto valdyba 1825 m. gruodžio mėnesį raportavo Departamentui, kad neva leista gramatiką spausdinti — taip Departamentas tapo suvedžiotas. Todėl kuo maloniausiai prašau Švietimo departamentą arba Vyriausiąją mokyklų valdybą:

1. Kad teiktųsi pagal šventą teisingumą sulaukyti visam cenzūros komitetui ir sekretoriui Norbertui Jurgevičiui algą ligi sprendimo pabaigos.

2. Paskirti naujus, bešališkus ir mokačius lietuvių žemaičių kalbą cenzorius, būtent: kun. Niedzvieckį, Diecezinės seminarijos kanclerį ir regensą, kun. Bagdonavičių, kunigų misionierių bendruomenės superiorą, kun. Liaudanskį, misionierių spaustuvės prefektą, kun. Baukevičių, Diecezinės seminarijos profesorių, kun. Giniotą, Žemaičių kanauninką, ir kun. Vizgirdą, dvasinį deputatą ir šv. Jono mansionarijų.

3. Gražinti už išlaidas, kurios veltui išleistos tam reikalui, ir už vargus per dvejus metus su viršum, tiek kartų dėl Vilniaus cenzūros komiteto vangumo perrašant bylas.

4. Paskubinti ko greičiausiai tos gramatikos spausdinimą, būtent todėl, kad visuomenė yra suvedžiota paskelbus ir išsiuntinėjus bilietus,— ji seniai ir veltui laukia [gramatikos].

5. Nubausti teisiškai buvusius cenzorius, nors ir rankraštį išspausdinus, kadangi raportuojantysis įsipareigojo teisingai atskleisti neteisėtumą dėl rankraščio su priedais, kuriuos cenzorius Žukovskis suterlijo, ir tą įrodyti pagal šį skundą.

6. Išduoti pagaliau būsimos rezoliucijos nuorašą, o taip pat paliepti, kam privalu iš Vyriausiosios mokyklų valdybos departamento gražinti raportuojančiajam visus pridėtus priedus.

7. Jei reikės, visus mokesčius už neherbinį popierį ir už vertimą į rusų kalbą išieškoti iš Knygų cenzūros komiteto narių, kurie, imdami algą iš Monarcho išdo, vien tik per savo apsideidimą neatlieka teisiškai savo pareigų.

8. Pranešti tą viską Išdo Ministeriui ir Švietimo ministeriui.

1826 metais vasario

21 dieną

Vilnius,

Nr. 460

paraštėje Nr. 43

Šį skundą pats savo ranka pasirašau:

kun. Vincentas Martinijonas Janovičius iš

Valmų Valmusų Valmikas.

Nuorašas

I š r a š a i

iš Autentiškų raštų, giriančių Žemaičių lietuvių kalbos gramatiką.

Nr. 1. Iš Vilniaus, 1811 m. balandžio 22 d., Šviesiausias Dauggalis kun. Juozapas Mickevičius, Žemaičių kanauninkas, man adresuotame laiške taip pareiškia: „Jo Malonybės Pono Niemčevskio, aukštosios matematikos profesoriaus Universitete, šviesaus Žemaičio, nuomonės apie tikrai filoso-

wicza Superiora Zgromadzenia XX. Missyonarzow. X Laudańskiego Prefekta drukarni Missyonarskiej. — X. Bowkiewicza Professora Seminarjum Dyecezalnego — X. Giniata Kanonika Żmudzkiego i X. Wizgirda Deputata Duchownego i Mansyonarza S^{to} Janskiego. — 3. O zwrót kosztów złożonych nato i ponaszanych drudow przez lat dwie i więcey daremnie. w tylokrotnych przepiskach z powodu opieszności Komitetu Wileń: Cenzury. —

4. O przyspieszenie drukowania rzeczoney Gramatyki; wiak nayrychlejszym czasie, mianowicie dla tego; że Publiczność zawiedzioną iest przez ogłoszenie i rozestanie biletow, która dawno iey na prózno oczekuie. —

5. O ukaranie prawne przeszłych Cenzorow chociaźby i po wydrukowaniu rękopisma. — Raportuiący bowiem obowiązui się i późniey rękopisma zannexami pomazanemi, przez Cenzora Żukowskiego wykryć sprawiedliwie wszelką nieprawość; i dowieść wedle ninieyszego Doniesienia. —

6. O wydanie nakoniec Kopii rezolucyi; iaka nato moje Doniesienie nie nastąpi; oraz wszelkie przy niem annexa załączaiące się z Departamentu Głównego Szkół Rządu przez koko należeć będzie Raportuiącemu powrócić zalecić. — —

7. Poszliny wszelkie za papier nieherbowy i za translatę na ruski Dyalekt iesli tego potrzeba będzie uzyskać z Członow Komitetu Cenzury Książ nakazać, którzy pobieraiąc pensyą ze skarbu *Monarszego* przez samą opieszność obowiązkow swoich niedopełniaią prawnie.

8. Donieść otem wszystkim Ministrowi skarbu i Ministrowi Oświecenia. — —

Roku 1826° Februař:

21 Dnia

Wilno

Pod. № 460

paraštėje

№ 43.

Podpisuię — X. Wincenty Martynian Janowicz z Walmow Walmusow Walmik. —

Kopia

W y p i s y

Z Autentycznych Pism pochwalaiące Grammatykę

Żmudzko-Litewskiego Języka. —

№ 1. Z Wilna 22. Kwietnia 1811 WJX. Józef Mickiewicz Kanonik Żmudzki w liscie do mnie adresowanym tak wyraża — „O Grammatyce Żmudzko-Litewskiej prawdziwie Filozoficznej danego zdania przez WJPana Niemczewskiego Professora Matematyki wyższej w Uniwersytecie, Żmudzina swiatłego kopiią tą przylączam. Spodziewam się, że ona na swiat wydana ocuci swiatłych Żmudzinow, i do pracy około wydoskonalenia tego Języka zachęci, Ja ubolewam, że go nieposiadam, a zatem do wydoskonalenia iego przyłożyć się nie moge.“

fišką Žemaitišką-lietuvišką gramatiką, nuorašą pridėdų; tikiuosi, kad ji [gramatika] išleista pažadins šviesuosius žemaičius ir paskatins dirbti tobulinant tą kalbą. Aš apgailestauju, kad jos nemoku ir todėl negaliu prisidėti prie jos tobulinimo. . .“

Nr. 2. Šviesiausias Dauggalis P. Niemčevskis, aukštosios matematikos profesorius Vilniaus Universitete, taip [pareiškia]: „Atidžiai perskaičiau Jo Malonybės kun. Butkevičiaus parašytą Žemaitiškai-lietuviškos kalbos gramatiką, kurioje trumpai, aiškiai ir tiksliai yra išdėstytos tos kalbos svarbiausios taisyklės. Manau, kad ją paskelbti spaudoje būtų naudinga tiems, kurie norėtų tiksliai pažinti žemaičių-lietuvių kalbą, ir tiems, kurie ketintų aprašyti lietuvių tautos pradžią. Reikėtų linkėti, kad autorius, kuris taip iš pagrindų moka lietuvių kalbą, imtųsi rašyti pačios žemaičių-lietuvių kalbos gramatiką lenkams, kad visus pagrindinius jos [lietuvių kalbos] dialektus tarpusavy palyginęs, išrinktų iš jų tai, kas gali būti tinkamiausio žmogaus minčiai išreikšti“. Parašas autentiškas. Niemčevskis.

Nr. 3.

1811 m. rugsėjo 29 d.

„Leidžiama spausdinti su sąlyga, kad išspausdinus, nepradėjus parduoti, būtų įteikta cenzūros komitetui: vienas knygos egzempliorius tam pačiam komitetui, antras Švietimo ministerijos departamentui, du egzemplioriai Imperatoriškajai viešajai bibliotekai ir vienas Imperatoriškajai mokslų akademijai“.— Andrius Matusevičius, Medicinos mokslų skyriaus profesorius ir cenzorius.

Nr. 4.

1817 metai.

„Nuo Žemaičių vyskupo ir kavalieriaus kunigaikščio Juozapo Giedraičio“ Gerbiamiausiam Dauggaliui kun. Aleksandrui Butkevičiui, Š[v.] B[azilijaus] B[endruomenės] vienuolyno maloningajam viršininkui, Vilniaus Metropolijos diecezinės seminarijos Rektoriui atsakymas —

Gerbiamiausias Dauggali kunige Rektoriau!

„Pasvarstęs užmojų ir darbą, rašant Žemaičių lietuvių kalbos gramatiką, negaliu nepripažinti autoriui aukščiausio pagyrimo, ypač, kad jo uolumas siekia aukštesnės nei ligi šiol tai kalbai paskirties. Tačiau imtis tos taip didžiai naudingos gramatikos spausdinimo kaštų neatitinka šiuo metu mano išgalių. Kadangi, vos baigęs išlaidas kelių tūkstančių Biblijos žemaičių kalba egzempliorių spausdinimui, esu staiga priverstas daryti vėl naujas didžiules išlaidas, pakeliant iš griuvusių dėl baisaus gaisro katedrą, seminariją, vikariją ir iš viso visą mano Varnių miestelį. Jei būtų palankesnis laikas ir nebūtų tokių sunkių įvykių, noriai sutikčiau paremti Gramatikos spausdinimą, bet dabar, grąžindamas ją atgal, linkiu tik sau tiek, kad mano geras noras būtų tiek vertinamas, kiek ir dovanos tų, kurie teiksisi būti palenkiami paremti spausdinimą. . . Lieku su maloniu palankumu Gerbiamiausio Dauggalio Devotus servus [atsidavęs dievui tarnas] Juoz. Porait. Giedraitis Eppus Samogitiae [Žemaičių vyskupas].

Nr 2. WJP Niemczewski Professor wyższej Matematyki w Uniwersytecie Wileń: tak „Przeczytałem z pilną uwagą Grammatykę Żmudzko-Litewskiego Języka, przez JX^a Butkiewicza napisaną, w której krótko, jasno i dokładnie są wyłożone zasady, i prawa głównejsze tego Języka. — Sądzę, iż ogłoszenie iey drukiem byłoby pożyteczne tym, którzyby chcieli dokładnie poznać ięzyk Żmudzko-Litewski, i tym, którzyby mieli wzamiarze opisać początki Narodu Litewskiego — Życzyć by należało, ażeby Autor tak gruntownie posiadający język Litewski, zajął się napisaniem Grammatyki samego Żmudzko Litewskiego Języka, dla Polaków, iżeby wszystkie głównejsze iego Dyalekta porównawszy z sobą, wybrał z nich to, co może być najzdolniejszem do odania myśli ludzkiej.“ — Niemczewski, podpisano na autentyku.

N° 3. Dnia 29 9^{bra}. 1811 Roku —

„Dozwala się drukować pod tym warunkiem ażeby po wydrukowaniu, niezaczynając przedawać, złożone były w Komitecie Cenzury ieden Exemplarz książki dla tegoż Komitetu; drugi dla Departamentu Ministerium Oświecenia, = *Zgodność* = dwa Exemplarze dla Imperatorskiej publiczney Bibliotyki i ieden dla Imperatorskiej Akademii Nauk“ — Andrzej Matuszewicz Prof: i Cenzor oddziału Nauk Medycznych —

N° 4. 1817 Roku

„Od Biskupa Żmudzkiego i Kawalera Józefa Xięcia Giedroycia. Do w Bogu przewielebnego JX. Alexandra Butkiewicza Z.S.B. W^o przełożonego klasztoru, Rektora Dyecezalnego Wileńskiej Metropolii Seminarium Świerzeńskiego.

Odpowiedz —

w Bogu Przewielebny Mości Xięże Rektorze!

Rozważywszy zamiar, i pracę w napisaniu Grammatyki języka Żmudzko-Litewskiego, nie mogę nie oddać sprawiedliwości Autorowi w przyznaniu mu najwyższej pochwały, osobliwie iż gorliwość Jego dosięga wyższego niż był do tąd, Językowi temu przeznaczenia. — Wszakże aby się zaiąć nakładem na wydrukowanie tej, iuz tak wiele użyteczney Grammatyki, nie trafia to wtym czasie do możności moiej — Albowiem, poskończonym zaledwo wydatku na druk kilka tysięcy Exemplarzy Biblii w Języku Żmudzkiem, narażony iestem z nagłą na nowe a te ogromne koszta, dla podźwignienia najprędszego z gruzow, przez straszny pożar katedry Seminarium, Wikariatu, i całego zgoła miasteczka moiego Worń, w pomysłniey dobie, i przynie tak ciężkich zdarzeniach przychyliłbym się chętnie do nakładu na wydrukowanie Grammatyki, lecz teraz zwracając onę napowrót, zyczę sobie tylko: iż by chęć dobra moia tyle uważana była, ile dary tych, którzy się skłonić raczą do uskutecznienia druku. Zostaję zuprzeymą przychylnością w Bogu przewielebnego WMc. Pana Devotus servus Jos. Porait Giedroyć Eppus Samogitiae = *Kopio* =

Nr. 5. Vilniaus cenzūros komiteto rezoliucijos nuorašo (1824. VI. 19) A. Strazdo 1824 m. pateiktam dainų rinkiniui tekstas. Rezoliucijoje pažymima, kodėl neleidžiama spausdinti rinkinio ir nurodoma, kad A. Butkevičiaus Lietuvių kalbos gramatiką paėmė cenzorius prof. Borovskis. 1824 m. gegužės 29 d. [žr. A. Strazdas, Raštai, 1952, p. 139—140 ir Lietuvių literatūros istorijos chrestomatija, feodalizmo epocha, 1957, p. 309].

Nr. 6.

Bilietas

Lietuviškai-lenkiškos gramatikos, kun. Aleksandro Butkevičiaus Lietuvos provincijos bazilijono parašytos ir pateiktos spausdinti paprastame popieriuje, nustatyta kaina 25 kap. sidabr., vieną egzempliorių prenumeroju. 1825 metų rugpiūčio mėn. 22 d. Vilnius.

Paraštėje Nr. 336

Jonas Hurinavičius, Garbės Tarėjas

Nr. 7.

Vilniaus Knygų Cenzūros Komitetui nuo

Viceprelato, Pakantoriaus, Vilniaus Katedros vikaro kunigo Vincento Martinijono Janavičiaus iš Valmų Valmusų Valmiko

Skundas

Kunigas Aleksandras Butkevičius, Lietuvos provincijos bazilijonas, mūsų tautietis, dar 1811 m. švelniausia lietuvių-žemaičių kalba buvo parašęs lietuviškai lenkišką gramatiką ir apie ją pranešęs daugeliui mokytų profesorių ir Vilniaus cenzūros komiteto narių, iš kurių gavo sutikimą ją spausdinti. Po to tą gramatiką, kad ją įteiktų spausdinti, patikėjo Jo Malonybei kun. Mickevičiui Žemaičių kanauninkui, Vilniaus Universiteto rektoriaus pavaduotojui, kuris ne tik ligi galo reikalo neprivedė, bet ir rankraštį amžinai pametė. Sužinojęs tą, kun. Butkevičius, visada degantis noru padaryti paslaugą mano krašto žmonėms, antrą kartą ją parašė 1823 m. ir patikėjo jos rankraštį man, kad greičiau būtų išspausdinta. Dėl tokio kun. Butkevičiaus pavedimo, trokšdamas labai pasitarnauti mano tautiečiams, nuolankiausiai prašau Šviesųjų Vilniaus cenzūros komitetą paskubinti pakartotiną leidimą ir duoti spausdinti pagal išsiųsimus bilietus prenumeratai. Be to, pranešu Šviesiausiajam cenzūros komitetui, kad ne kartą minėtos Gramatikos lankų yra dvidešimt vienas, prakalbos arba įžangos jai — 3 lankai, kun. Kiprijono Nezabitausko, Minsko kanauninko prieraišų — trys lankai ir lietuviškų bei žemaitiškų knygų literatūros [bibliografijos], kurią turi išimti iš Žemaičių elementoriaus, du lapukai. Iš viso dvidešimt septyni lankai ir du ketvirčiai perspausdinti iš Žemaičių elementoriaus. Pats savo ir kun. Butkevičiaus vardu nuolankiai prašau ko greičiausiai leisti kartu juos spausdinti. Dar pridedu įrodymui to paties kunigo Butkevičiaus atsakymą ir keturių laiškų nuorašus, kuriuos rašė įvairūs asmenys apie tą gramatiką. Parašas autentiškas [...] Valmikas. Vilnius, 1825 m. spalio 20 dieną.

№ 5. Dla wyrazow grubych, przeciwnych dobremu smakowi i stosunkow niezgodnych z drukiem rządu w pieśniach **Giegużela i Giesme ape Rewolucya** 1812 . . . . . (žiūr. paaiškinimą prie lietuviškų tekstų)

№ 6. Bilet

Na Grammatykę Litewsko-Polską przez X. Aleksandra Butkiewicza Bazyljana Prowincyi Lit. napisaną i do druku podaną, na papierze zwyyczajnym, za cenę naznaczoną srebr. kop. 25 Exemplarz ieden Podpisuiesię Ru 1825 Mca 8^{bra} 22 dnia Wilno

Jan Hurynowicz Radca Honorowy

paraštėje № 336. —

№ 7.

Do

Wileńskiego Komitetu Cenzury Książ

Od

Vice Prałata, Podkantora i Wikaryusza Katedry Wileńskiej

X. Wincentego-Martyniana Janowicza — z Walmow Walmusow Walmika. —
Doniesienie —

Xiądz Alexander Butkiewicz, Bazyljan Prowincyi Litewskiej, współziomek Nasz w Roku ieszcze 1811 włągodniejszym Języku Litewsko-Żmudzkiem napisał był Grammatykę Litewsko-Polską i oną komunikował wielu Uczonym Professorom i Członkom Komitetu Cenzury Wilenskiej; od których uzyskał i aprobatę na wydrukowanie oney. Poczem takową Grammatykę dla podania do druku powierzył JX. Mickiewiczowi Kanonikowi Żmudz. zastępcy Rektora Uniwersytetu Wileńskiego, który nie tylko do skutku nie do=*z Autentykami*=prowadził; ale też i manuskrypt wiecznie zatracił — Dowiedziawszy się o tem X. Butkiewicz a zawsze połaiający chęcią zadosyc uczynienia moim współ Rodakom przysługi; powtórnie oną napisał 1823 roku i mnie do rychlejšzego przedrukowania w manuskrypcie powierzył. — W skutek takowego polecenia Xiędza Butkiewicza w celu przysłużenia się moim Rodakom, naypokorniey proszę Przeswietnego Komitetu Cenzury Wileńskiej o przyspieszenie powtórney Aprobaty, i podania do Druku, wedle rozsyłać maiących się biletow na prenumeraty. — Przytem donoszę Przeswietnemu Komitetowi Cenzury, iż nieraz rzeczoney Grammatyki nayduie się arkuszy dwadziescia ieden; przedmowy czyli wstępu do oney arkuszy trzy. — Przypisku X. Cypryana Niezabitowskiego Kanonika Minskiego arkuszy trzy i Literatury Xiąg Litewskich i Żmudzkich: maiące się wyiąc ze Elementarza Żmudzkiego kartek dwie. W ogóle Arkuszy Dwadziescia siedm; i dwie czwarteczki drukowane z Elementarza Żmudzkiego — Które aby były wspólnie dozwolone do Druku podać wnayrychleyszym czasie w Jmieniu własnem i X. Alexandra Butkiewicza naypokorniey dopraszam się — Oraz odpowiedz tegoż Xiędza Butkiewicza, i cztery kopie listów od różnych Osob względem Grammatyki niniejszey pisane w dowodzie załączam. — Na autentyku podpisano X. Wincenty Martynian z Walmow Walmusow Walmik. — 20 Dnia Pazdziernika 1825 R^u Wilno.

Nr. 7. Žukovskio cenzūros nuorašas

Leidžiama spausdinti, 1825 m. gruodžio mėn. 17 d.

— Cenz. S. Žukovskis.

Nr. 8. Kun. Butkevičiaus atsakymas į Šviesiausiojo Lietuvių-žemaičių kalbos komiteto pageidavimus.

Į 1-jį — „Kad Lietuviškai-žemaitiškoje gramatikoje (Kalbrieda) būtų lengviau suprantami žodžiai, turėtų būti kai kurie iš jų tiksliau išversti iš lenkų kalbos į lietuvių-žemaičių kalbą“. Negaliu to taip greitai paskubėti padaryti, net ir žodžių, kurie siunčiami apibrėžti pieštuku, dėl bemaž nuolatos skaudamos mano kojos, kurią netikėtu būdu susižeidžiau į akmenį ir kurią šandie su nemažu keblumu gydau. Tuo tarpu, kiek galiu, nors tuos žodžius pažymiu, kurie atrodo kiek tolimesnės prasmės, kaip antai: tiksliau *p r a t y n u* — „ćwiczyć“, o ne „uczę“; *ż i n* — *k l y n u* o ne *z y n* — *k l i n u* ir t. t. O žodžiai, kaip antai, *s w a r s t a u* *s i r d i j é* — „uvažam“ ar „rozvažam“, kurie, manau, yra, tiesa, perkeltinės prasmės, o vis dėlto puikūs, jie kilę iš tikrai lietuviško žodžio *s w e r i u* — „važę coczem“ pañdero; taip pat žodis *t e p l o j u* — „maluję“ — „pingo“ yra tikrai lietuviškas, kilęs iš *t e p i u* — „mažę“ — „ungo“, pakeitus paskutinį *i u* skiemenį *l o j u* su kuriuo sudėtas, pavyzdžiui, *a p t e p l o i u* ligi šios dienos vartojamas; taip pat *n u r i e d a u* reiškia „rozstraiam z pierwszego, rozbieram kogo lub zdejmuję co z kogo, z czego“, pvz., *n u r i e d i y k a r k l i* — „rozstroy konia roźbierz go z iego ubioru, zdeym z niego, w co był przybrany“. Vienas lietuvių žodis *n u r i e d a u*, kaip iš to pavyzdžio akivaizdžiai matyti, tiek turi savyje prasmių, kad lenkų kalba pati viena nepajėgs jų apimti, nebent jam kelis (lenkiškus žodžius) pavartojus. Kaip daug taigi darbo ir laiko reikia padėti, norint iš lenkų į lietuvių-žemaičių kalbą žodžius išversti. Juk toje gramatikoje yra tie patys žodžiai, kurie prieš šitą buvo pagirti ir aprobuoti, kam įrodymus pateikiu, išrašydamas iš autentiškų raštų skaitmenis 1, 2, 3, 4, ir argi neužtenka cenzūros pirmosios aprobacijos?.. Pasiūdu teisingai Šviesiausio Komiteto išminčiai, vis dėlto prisitaikydamas šiame reikale visiškai prie Jo skonio ir valios. Be to, turiu garbės užtikrinti Šviesiausią Komitetą, kad, norėdamas paremti nusilpusius protus, kad suprastų gramatiką, o kartu ir joje esančius tėvų kalbos, lietuviškus-žemaitiškus žodžius, baigiu rašyti įžanginį žodį prie tos gramatikos, pradėjau taip pat rašyti ir lietuvių-žemaičių-lenkų kalbų žodyną pritaikytą tai gramatikai.

Į 2-jį — Kad kalbant ir rašant lietuviškai-žemaitiškai nebūtų vartojama nosinių [lenkų tekstų perrašinėtojas to žodžio nesuprasdamas iškrepė: na samych] balsių *a, ę, o* vietoje šių pridedant prie *o, e* priebalsį *n*. Toks pat visai ir mano buvo pageidavimas, bet dėl įprastinės nuo daugelio amžių lietuvių kalboje *a, ę* vartosenos nedrįsau jų iš mano gramatikos pašalinti, kad neatbaidyčiau nuo jos protų; bet lig tik šandie Šviesiausio Komiteto matau tokią teisingą čia valią, tuč tuojau su tuo sutinku, o kartu laikau

Żukowskiego

Dozwala się drukować 7 grudnia

1825. — Cenz. S. Żukowski —

№ 8.

Odpowiedź X. Butkiewicza.

Na życzenia Prześwietnego Komitetu Litewsko-Zmudzkiego Języka. —

Na 1^e. „Aby w Grammatyce (:Kālbrieda:) Litewsko-Zmudzkiej, dla łatwiejszego zrozumienia wyrazów, były z tych niektóre właściwie z Polskiego, na Litewsko-Zmudzki Język przełożone“. Niemożna tego = *Swiadczę* = tak prędko wypieszyć, nawet z tych, które określone ołówkiem przesyłają się dla bólu ciąglego prawie, okamiem przypadkiem niespodzianym rażoney mey nogi, na którą dziś lecę się zniemałą trudnością. — Tym czasem, ile mogą z tych przynajmniej wyrazów, które zdają się być nieco dalszego znaczenia, iako to właściwie; Pratyń *ćwiczę*, niż *uczę*: *żin-kłyń* niż *zynklinu* znaczą: itd. wyrazy zaś, iako to *swarstan* sirdiję uważam w rozważam co myślę jest wprawdzie przenośnym, tém samym wybornym, pochodzi on od słowa prawdziwie Litewskiego *sweriu* ważę co czem, pańdero: też samo słowo teploju maluję pingo, jest właściwie Litewskie, pochodne od *tepiu* mażę, ungo, przez zamianę ostatniej *iu* końcowej zgłoski, na loju: z którego złożone, iako to, apteploiu po dziś dzień jest w używaniu: także *nuriedau* znaczy rozstraiam z pierwszego, roźbieram kogo lub zdeymię co z kogo z czego: iak np. nuriediyk arkli, rozstroy konia, roźbierz go z iego ubioru, zdeym to z niego, w co był przybrany: Jeden *nuriedau* Litewski ten wyraz, iak z tego przykładu widocznie pokazuje się, tyle jest znaczącym w sobie, iż go Polski sam ieden niewydoła obiać, aż chyba nań kilka używając: iak wiele więc pracy i czasułożyć potrzeba, chcąc wyrazy z Polskiego na Litewsko-Zmudzki język przełożyć. — Wszak że to wyrazy gdy są też same wtey Grammatyce; iakowe w pierwszey przed tą zostały pochwalone, i approbowane, naco wypisem z autentycznych pism składam dowody pod liczbą 1. 2. 3. 4 iżalisz ieszcze nie dosyćby było na = *xiqdz* = pierwszey approbacie i Cenzurze?.. Podaję to pod sprawiedliwy rozsądek Prześwietnego Komitetu, stosując się wszakże zupełnie wtym do Jego upodobania, i woli. — Znowu, mam też honor zapewnić Przeswietny Komitet, że dla wsparcia osłabionych umysłów w zrozumieniu Grammatyki, razem i wyrazów w niey Oyczystych Litewsko-Zmudzkich, kończę pisać wiadomość wstępną do teyże Grammatyki, zacząłem także razem i słownik z Polskiego na Litewsko-Zmudzki język, stosownie do teyże Grammatyki pisać.

Na 2^e. Aby w mówieniu i pisaniu Litewsko-Zmudzkiem, nieużywano no-samych [nosowych] *ą*, *ę*, samogłosek, ale zamiast onych, przydając do *o*, *e*, spółgłoskę *n*, — Toż samo właśnie i moiem dotąd było życzeniem, lecz dla zwykłej, od licznych wieków w Litewskiej tych *ą*, *ę* używalności, nie-

sau garbe užtikrinti, kad tą *q*, *ę* nosinių [vėl lenkų tekste klaidingai] lietuvių-žemaičių kalboje iš pradžių nėra buvę, negalima antra vertus jų laikyti tikrai lietuviškais, o, tur būt, tik pasiskolintais iš svetimų kalbų, kadangi jokia gramatika to neparemia; viena tik, kad *an*, *en*, *in*, *on*, *un*, *yn* lietuvių kalboje iš tikrųjų nosiniai yra tada, kai priebalsis *n* lietuviškų žodžių skiemenyse priklauso prie tų balsių, stovi greta jų, iš paskos, arba, trumpiau sakant, kad [balsė] stovi prieš, o ne po [priebalsio *n*]. Tai aki-vaizdi tiesa, todėl ir paimta kaip dėsnis, pvz., tuose žodžiuose: *w a n - d u o* „woda“, *W e n t a* — „rzeka“, *W i n - g r a s* — „węgrzyn“, *J a ų s*, — „Jan“, *U n - t i s* — „kaczka“, *P a ł a y m y n t a s* — „błogosławiony“. Kai tik priebalsis *n* susijungia su sekančiu [skiemeniu], tuč tuojau balsė tampa nebe nosine, pvz., žodyje „Jan“ pasikeičia *J o n a s* ir t. t.

Vėl *q*, *ę* lietuvių kalboj tikrai lietuviškais nosiniais garsais negali būti laikomi, kadangi savo skambėjimu nuo lietuviškų žodžių skiriasi, kaip antai: *e s a s* — „będaćy“ *a n* ne taip skamba kaip lietuviškas *e s o n s*, arba *e s a* „będaćy“ ne taip tobulai kaip lietuviškai *e s o n*. Taip pat įvardis *s i e* ne taip kaip lietuviškai *s i e n* (?), *s i n* (?); taip pat už *b ū w e s* tiksliau ir geriau skamba *b ū w e n s*, taip pat už *b ū s e s* — *b ū s e n s* „maiący bydź“ ir t. t.

Į 3-jį — Nėra reikalo visada ir visur sekti kunigu Širvydu. Niekados ir niekur nieko nesekiau ir neseku negrynai lietuviškos-žemaitiškos kilmės, o taip pat nebūtinai reikalingais žodžiais, kad nepadaryčiau gėdos lietuvių-žemaičių kalbai, kuri pati yra gana tobula ir kuri, net trūkdama lig šiol tikrų savų žodžių, lengvai jų gali turėti tikrai savų, antai, pavyzdžiui: vietoje „Epoka“ — *T a r p i m e t i e* arba *T a r p ' m e t ė*, vietoje „Era“ — *P r a d ž m e t i e* arba *P r a d ž i o s m e t ė*, vietoj „filozofija“ — *P r o t ' m i y l a* arba *P r o t i m e y l ė*, vietoj „Logika“ — *T i k r ' m u s t i e c i a* arba *T i k r ' m u s t a*; vietoj „Fizyka“ — *Z i ų k u n i a* arba *K u n ' ž i n i a*, vietoj „Teologija“ — *D i e w a p ' z i n i a* arba *D i e w a p ' m o k š l a s*, vietoj „Diecezya“ — *W i s k u p i a*, vietoj „Arcybiskup“ — *P r a w i s k u p a s*.

Pagaliau lietuvių-žemaičių kalba be tikrųjų nosinių *an*, *en*, *in*, *un*, *yn*, su priebalsiu *n* sujungtų savo balsių, dar turės pridurtą su dviejų lazdelių ženklų arba, trumpiau sakant, dvilazdelinį *ė* vietoje dvibalsio *ie* tikrai skambančio, kaip antai pvz.: *d a r b ė* — „praca“, *T r a y c ė* — „Trócyca“; *d ė d ė* — „stryi“ ar „wuy“; *d w a s ė* — „duch“, *B i t ė* — „pszczoła“ ir t. t.

Taip pat vietoje *i* kieto, kaip lotynų kalboje, turės *i* minkštą tuose skiemenyse, kur priebalsiai prieš *i* tik dėl įpratimo, bet be teisingo atžymėjimo paprastai minkštai tariami, kaip antai: „szyna żelazna“ — *ś i n a i ś i ų n a* = *ś i n a*; „siano“ — *s i e n a s i s i e n a s* = *s i e n a s*; „siwy — ził as i ził as“ = *z i ł a s*, arba „wiadomośc“ — *z i n i a i ž i n i a* = *z i n i a* ir t. t. Tuo būdu kalba nustoja daug netobulumų, o kartu įgauna reikiamo tikslumo. Tokie atsakymai į Šviesiausio Lietuvių-žemaičių kalbos komiteto pageidavimus. Parašas autentiškas. Kun. Aleksandras Butkevičius, Lietuvos Bazilijonas.

1825 m. birželio 27 d. Barūnuose.

smiałem onych usunąć z mey Grammatyki, abym do niey umysłow niezraził; ale skoro dziś Prześwietnego Komitetu widzę tak sprawiedliwą wtem wolę i natychmiast — naychętniey na to przystaę, arazem mam honor zapewnić że tych *ą, ę, nasamych* [nosowych] w Litewsko-Żmudzkiem języku w pierwiastkach niebyło, niemożna znowu też onych uznawać za właściwe Litewskie, chyba tylko za przybrane z cudzych językow, ponieważ żadna Grammatyka tego niepopiera: iedno tylko że *an, en, in, on, un, yn, są* w Litewskim właściwie nosowemi podówczas, gdy spółgłoska *n* w zgłosce wyrazow Litewskich do tych samogłosek należy, razem i składa się po tych z temiż; czyli mówiąc króciey, z poprzedzającym, anie zaś z następującem: iest to niezawodną prawdą, przeto i za prawidło wzięto, np: w tych wyrazach: **wan**-duo woda. **Wenta** rzeka. **Win**-gras — węgrzyn. — **Jańs**, Jan. — **Un-tis** kaczką. **Pałaymyntas** — błogosławiony. — Jak skoro spółgłoska *n* znastępującem składa się i natychmiast samogłoska przestaje byđź nosową: np. w wyrazie Jan zamieniając na Jonas itd. —

Znowu *ą, ę*, w Litewskim zawłasciwie nosowe Litewskie niemogą byđź uznane, ponieważ brzmieniem swém od Litewskich wyrazow=*Wincenty*= odznaczaia się iako np: za, **esąs** będący *an* nie tak brzmi, iak Litewskie *esons*: lub *esą*, będący, nie tak doskonale; iak *eson* Litewskie: Takoz się zaimek nietak iak w Litewskim *sien* to, *sin* tego: tudzież za **būwęs** właściwiey i lepiej **būwens**: takoz za **būšęs**, **būsens** maiący byđź itd: —

Na 3^e. Niema potrzeby zawsze i wszędzie naśladować Xiędza Szyrwiada. W wyrazach nie oyczyście Litewsko-Żmudzkich oraz niepotrzebnych koniecznie, nikogo nigdy i nigdzie nienaśladowałem, i nienaśladiuę, abym przez to Litewsko-Żmudzkiemu Językowi hańby niesprawił, który iest z siebie dosyć doskonały, i który nawet w niedostatku dotąd oyczystych właściwych, łatwo mieć może właściwe swe wyrazy, iako np: za Epoka., Tarpimietie lub Tarp'metē: za Era pradźmetie **v** Pradziōsmetē: za Filozofia Prot'miyla, lub Protimeylē; za Logika Tikr'mustiecia lub Tikrmusta: za Fizyka Zińkunia lub Kun'zinia: za Teologia Diewap'zinia lub Diewap'mokłas: za Dyecezya Wiskupiia: za Arcybiskup, Prawiskupas: a Nakoniec Litewsko-Żmudzki Język prócz właściwych nosowych: *an, en, in, on, un, yn* z spółgłoską *n* złączonych samogłosek swych, będzie miał ieszcze przydane z znamieniem dwuch lasek, czyli króciey Dwulaskowe **ë** zamiast **ie** Dwugłoski, właściwiey brzmiące iako to np. **darbë** praca. **Traycë** — Tróyca. **Dëdë** stry, lub wuy: **dwasë** duch. **Bitë** pszczoła: itd. Takoz za twarde **i** iako w Łacinie, mieć będzie **i** miękie w zgłoskach tych, w których spółgłoski przed **i** mięko ze zwyczajui tylko, bez prawego znamienia wymawiać się zwykły: iakoto np: szyna żelazna **šina** na *šina*=*šina*: siano **sienas** na *sienas*=*sienas*: siwy **ziłas**, na *ziłas*=*ziłas*, lub wiadomość **zinia**, na *zinia*=*zinia* itd. Przez co język wiele niedoskonałości pozbywa, a razem nabywa zawsze sobie powinny doskonałości. — Takowe odpowiedzi na życzenia Prześwietnego Komitetu Litewsko-Żmudzkiego Języka. — na autentyku podpisano Xiędz Aleksander Butkiewicz Bazylian Litewski

1825° R^u Junij 27 Dnia w Borunach —

Kantoriau Geradari!

Įdomu, jei kas išmanantysis apsiimtų palyginti prenumeruojamą gramatiką su kun. Žemaičių kanauninko Mogėno parašytą, kurią rankraštyje pasiunčiau į Vilniaus akademiją, tik ligi šiol neturiu žinios, kas jai nutiko. Teko girdėti, neva ją turėję pasiųsti į lietuvių kalbos akademiją Prūsiose peržiūrėti. Katra iš jų būtų tobulesnė? — ir t. t. Parašas autentiškas. Kun. B. Gailevičius, Žemaičių diecezijos oficijolas, 1825 m. rugsėjo 27 d. Varniai.

Nr. 10.

Slavikai,

1823 m. liepos m. 7 d.

Dauggali Geradari!

Siunčiu Tamstai pageidaujant keletą pamaldžių ritmų lietuvių kalba ir taip pat dar pasaulietinių tekstų spaudai, būtų malonu, jei Tamsta su-tiktum atsiųsti man abiejų po 10 išspausdintų egzempliorių in oktavo bal-tame popieriuje. Malonėsi, Dauggali Pone Geradari, man dovanoti, kad taip maža siunčiu iš mano paties tomelių dėl nepalankaus ir trumpo laiko juos išrašyti, kadangi dabartinis metas dėl svarbių aplinkybių daugiau iš-rašyti neleido. Čia pateikti dievobaimingi ritmai iš tomelio antrašte „Dar-želis naujes ir t. t.“, 36 lankų, apimančių įvairias pamaldas ir karunkėles lietuvių kalba. Pasaulietinės — iš tomelio, antrašte „Saujele Melodyes Giesmiu patogiey swietyszku“ ir t. t., iš kurio taip pat kelis tekstus patei-kiau. Laisvesniu metu, pasitaręs su Dauggaliu Ponu Geradariu, galėsiu iš-tisai minėtus tomelius pateikti spaudai per Dauggalio Pono Geradarijo as-menį. Laukdamas tuo tarpu mano prašymo rezultatų ir atsiunčiant išsiųsto rankraščio egzempliorių... Parašas autentiškas. Kun. Aleknavičius, Sla-vikų klebonas.

Nr. 11. (Byloje įsegta K. Nezabitausko „Naujas mokslas skaytima...“)

Nr. 12. „A. Strazdo skundas Vilniaus Un-to vadovybei“, 1824. VI. 19. [žr. A. S t r a z d a s, Raštai, 1952, p. 137—138 ir Lietuvių literatūros istorijos chrestomatija, 1957, p. 308—309.]. Prie skundo byloje pateikta ir rezoliucija, kurios minėtame leidinyje trūksta:

1824 m. liepos mėn. 2 dieną. Vilniaus Imperatoriškojo Universiteto Vyresnybės posėdyje perskaičius šį prašymą, nutarta: kadangi 1804 m. liepos 9 dienos Aukščiausiojo patvirtintų nuostatų cenzūrai III skyriaus 40 punkte pasakyta: „Jei Autorius arba leidėjas jausis ižeistas neleidus spausdinti jo veikalo, arba šį sulaičius, arba manysis esąs kitu būdu nu-skriaustas, gali skūstis Vyriausiajai mokyklų valdybai, kuri nuspręs, ar teisingas, ar neteisingas buvo skundas ir t. t. Todėl grąžinti Jo Malonybei kun. Antanui Ežerėnų Drazdauskui šį prašymą su jo priedais, kaip

= *Martynian.* =

№ 9. Wielmożny Mości Xięże wice Prałacie Kantorze Katedry
Wileńskiej Dobrodziej —

Ciekawy iestem, gdyby kto doskonały podiał się przeyczec Gramatykę prenumeruiącą się z Grammatyką przez X^a Kanonika Żmudzkiego Mogiena napisaną, którą wrękopismie posłałem do Akademij Wileńskiej, dotąd niemam wiadomości, co się z nią stało. Dało się słyszec iakoby onę posłać miano do Akademii Języka Litewskiego, do Prus na przeyzrenie — Któraby z nich była doskonalszą — itd: — Na autentyku podpisano X. B. Goylewicz official Dyecezyi Żmudzkiej — 1825° 9^{bra} 27

= **Wornie**

№ 10.

R. 1823° 7^{bra} 7°

Słowiki

Wielmożny Mości Dobrodzieju!

Posyłam na żądanie Pańskie kilka Rytmow pobożnych w Języku Litewskim y podobniez tez Textow swiatowych, do wydrukowania onych podług chęci Pańskiej zobowiązkiem przysłania dla mnie drukowanych Exemplarzow oboygą po sztuk 10 in oktawo, nabiiałym papierze. Raczy W. P. Dobrodziej temu darować gdyż tak mało przysyłam z moich własnych Tomikow dla niesposobności, i krótkości czasu wypisania onych gdyż czas terazniejszy dla waznych okoliczności więcey wypisać niedozwolił. — Tu przyłączone Rytmny nabozne z Tomiku pod Tytułem **Darzelis naujes** ect. Zawieraiący arkuszow 36 z różnemi Nabozenst: y Koronkami w języku Litewsk: obeymuiącego Swiatowe z Tomiku pod Tytułem **Saujele Melodyes Giesmiu patogiej swietyszku** ect: z którego tudziesz kilka Textow przyłączyłem, Wolnieyszym czasie po komunikowawszy z Wielmo: P. Dobrodziejem będę mógł całkowicie zmianowane Tomiki importować do prassy Drukarskiej przez osobistość Wielm̄ Pana Dobr̄: — Czekaiąc tym czasem skutku prośby mojej i odesłania Exemplarzy rękopisma przysłanego — Na autentyku podpisano X. Olechnowicz Prob: Słow: = *Janowicz* =

№ 11. (Byloje įsegta K. Nezabitausko „Naujas mokslas skaytima“..)

№ 12. Do Ego Imperatorskiej Mości Rządu Uniwersytetu Litewsko Wileńskiego od WJX Antoniego Jezierza Drozdowskiego Prośba... 1824 Męc:a Junij 19. Dnia (żr. lietuvišką tekstą.)

Roku 1824. Miesiąca Lipca 2° Dnia. Na posiedzeniu Rządu Cesarskiego Uniwersytetu Wileńskiego, po przeczytaniu niniejszey Prośby Postanowiono: Ponieważ w punkcie 40 Rozdziału III: w Roku 1804. Dnia 9 Lipca Naywyżey zatwierdzonych Ustaw dla Cenzury wyrażono: „Jeżeli Autor lub Wydawca, będzie się sądził byđź obrażonym przez niedozwolenie drukowania iego Dzieła, lub przez zatrzymanie onego, albo w innym sposobie — będzie się rozumiał byđź iscisionym, skargę może na Cenzurę podać do Głównego Szkół Rządu, który da wyrok osprawiedliwości, lub niesprawiedliwości iey“ itd. — Przeto zwrócić JX. Antoniemu Jezierzy

Vilniaus Universiteto vyresnybės sprendimui nepriklausanti. Parašas autentiškas. Jackus Tvardovskis, sekretoriaus pavaduotojas Vincentas Giecoldas.

Nr. 13.

Viceprelatui [. . .] Valmikui.

Rezoliucija

Gavau per paštą 10 bilietų užsiprenumeruoti Lietuvišką gramatiką, kurią parašė kun. Aleksandras Butkevičius, Lietuvos provincijos bazilijonas, ir kuri paduota spausdinti paprastame popieriuje, kaina 25 kap. sidabr. vienas egzempliorius; už jų atsiuntimą, o taip pat už maloningą garbę priskiriant mane prie prenumeratorių skaičiaus esu dėkingas; gėriuosi Jūsų rūpestingumu savo tautiečiais, kurie seniai laukia nubrėžiant pastovias kalbėjimo taisykles. Atsiuntus spausdinius, o jei reikia, ir anksčiau, paskirtu laiku ir vietoje, pasižadu pinigus nusiųsti. Parašas autentiškas. Kun. Juozapas Januškevičius, 1825 m. spalio 20 d.

[III]

V. Valmiko raportas Liaudies švietimo departamentui arba Vyriausiajai mokyklų valdybai (1826. VI. 21. Nr. 56) su pridėtu A. Butkevičiaus laiško Valmikui originalu (1826. VI. 4).

Švietimo departamentui
arba Vyriausiajai mokyklų valdybai
nuo

Viceprelato, Pakantoriaus, Vilniaus Katedros vikaro kunigo Vincento Martinijono Janavičiaus iš Valmų Valmusų Valmiko

Raportas

Nors š. m. vasario 21 dieną Nr. 43 skundžiausi Šviesiajam Švietimo departamentui dėl šios visos bylos ir prašiau leisti spausdinti Lietuvišką-lenkišką gramatiką su visais priedais, vis dėlto kadangi ligi šiol jokios paskelbtos rezoliucijos nei pro nei contra neturėjau, todėl esu priverstas antrą kartą varginti Šviesųjį Departamentą ir labai prašyti leisti spausdinti minimą gramatiką laukiančiai jos visuomenei, kuri įsigijo bilietus, ir paties autoriaus pasitenkinimui, iš kurio visuomenė taip pat prašo bilietų. Įrodymui pridėdu autentišką man rašytą [autoriaus] laišką. O kas liečia Vilniaus knygų cenzūros komiteto apsileidimą, reikia paskirti nesuinteresuotus narius, kurie ištirtų tai kaip izdo bylą. Tą darome visuomenės labui, ir dedame kaštus bei vargą, nelaukdami pelno. Tokį raportą savo ranka pasirašau [. . .] Valmikas.

Nr. 56.

Vilnius,
1826 m. birželio 20 d.

Drozdowskiemu niniejszą Prośbę z iey annexem, jako do Decyzji Rządu Uniwersytetu nienależącą. — Na autentyku podpisano Jacek Twardowski — Zastępca Sekretarza Wincenty Giecołd —
№ 13.

Do Vice Prałata Podkantora i Wikaryusza Katedry Wileńskiej Xiędza Wincentego Martyniana Janowicza z Walmow Walmusow Walmika
Rezolucya —

Biletow dziesięć na Grammatykę Litewsko-Polską przez X. Aleksandra Butkiewicza Bazyliana Litewskiej Prowincyi napisaną i do Druku podaną na papierze zwyczajnym za cenę naznaczoną srb.: kop: 25 kaźden Exemplarz z Poczty odebrałem, za przystanie onych, równie za łaskawy Respekt zaliczenia mnie do Regestru Prenumeratorow wdzięczem, uwielbiam gorliwość Jego o dobro swych Ziomkow, którzy oddawna pewnych mowienia prawideł zakryslenia wyglądaia. — Za przystaniem drukow czyli, ieżeli tego potrzeba wprzódy na czas i mieysce przeznaczone pieniądze, że dostarczone będą uręczam. — Na autentyku podpisano X. Józef Juszkiewicz — R^u 1825 X^{bra} 20 Dnia

= *Walmik. vice Př: Podkant: Wikař. Katedř. Wileñ. — mp*

[III]

Do

Departamentu oświecenia czyli głównego Rządu Szkół

Od

Vice-prałata Kapituły mniejszey i Podkantora Katedry Wileńskiej X Wincentego Martyniana Janowicza z Walmow Walmusow Walmika —

Rapport —

Lubo r. b. miesiąca febr: 21 dnia za № 43 donosiłem Prześwietnemu Departamentowi Oświecenia o całym dziele niniejszem i prosiłem o dozwole nie drukowania Grammatyki Litewsko-Polskiej ze wszystkimi iey annexami: iednak gdy dotąd żadney Rezolucyi pro lub contra nizekąd obia wioney niemiałem — przeto zmuszony iestem powtórnie utrudzac Prześ wietny Departament i prosić naysolenniey o dozwole nie drukowania wyź rzeczoney Grammatyki a mianowicie dla czekaiącey póbliczności która po brała Bilety i dla Samego Autora, satysfakcyi, odktórego publiczność również dopraszasię Biletów. — w Dowodzie tego łączę list autentyczny do mnie pisany. — A cosię tycze opieszalności Wileńskiego Komitetu Cenzury Książ; wyznaczyc Czlenów nieinteressowanych do Inkwizycii iako po dzie le Skarbowem. Ponieważ to czynimy dla dobra pospolitego ponaszamy koszta i trudy nieszukaiąc zysku. — Takowy Rapport własnoręcznie pod pisuję

X. Wincenty-Mař: Janowicz
z Walmusow Walmik. Vice Př: i Podkañ. K. W. mp

N 56

1826 r. Czerwca 20

Wilno —

Gerbiamas Jo Malonybe kunige prelate
ir Vilniaus Katedros pakantoriau
Geradari

Nemažai jau laiko praslinko, kai apie Gramatiką (Kalbriedą) iš niekur ligi šiol jokios žinios neturiu, kieno ji rankose yra ir ar yra kokia viltis, kad išspausdinta išvys pasaulį? Ne vienas iš mūsų krašto žmonių, net iš artimiausių dvarų, klausia manęs. Atsakau jiems, kad neturiu dar tikros žinios, kas su gramatika bus, kadangi nemaža turi nepalankiųjų prieš save. Todėl ir bilietų, Gerbiamo Jo Malonybės Geradarių man atsiųstų, niekam jokio ligi šiol nedrįsau duoti, kad nesuvedžiočiau. O kadangi ir apie Šviesųjį kunigaikštį Giedraitį, Žemaičių vyskupą, visai nieko nežinau, ar buvo koks jo nutarimas, ar ne, tai tuo reikalu Tamstos maloningo palankumo ieškau, kad teiktumeis man tą pranešti.

Dabartinė Gramatika (Kalbrieda) tikriausiai beveik iš visų būtų priimtinesnė, jei pasirodytų antrašte: „Taisyklingos lietuvių kalbos gramatika“. Ji nepaprastai reikalinga žemaičių ir lietuvių apskrityse tiems, kurių ta kalba yra gimtoji, o taip pat parapijų mokiniamis bei seminarijų auklėtiniams. To kaip tik reikia prašyti krašto valdžios ir ganytojų, kad teiktųsi tą tiksliai paliepti. O aš iš savo pusės ryžausi parašyti savo krašto žmonėms trumpesnę ir patogesnę lietuvių kalbos gramatiką kartu ir lenkų kalba, kad tik su tokia sutiktų, o taip pat teiktųsi nepagailėti lėšų jos spausdinimui. Su priderančia pagarba ir nuolankumu pasilieku Dauggalio Pono kunigo viceprelato ir pakantoriaus Geradarių žemiausias tarnas kunigas Aleksandras Butkevičius, Lietuvos Provincijos Bazilijonas

1826 m. birželio 4 d.

Barūnai

P.S. Gražinu Gerbiamam Ponui Geradariui:

1. Jo skundą Švietimo departamentui arba Vyriausiajai mokyklų valdybai Nr. 43, 1826 m. vasario 26 dieną, Vilnius.
2. Jo Malonybės Dauggalio Augustavo diecez. Vyskupo administr. laišką.
3. Dauggalio Pono Jo Malonybės kun. klebono Butkevičiaus laišką.
4. Knygelelę „Naujas skaitymo mokslas“ pas save ilgesniam laikui pasilaikau, nes ji man dar reikalinga.

idem, qui supra
[tas pats kaip aukščiau]

Wielmożny Mości Xięże Podprałacie,
i Podkantory Katedry Wilenskiej,
Dobrodziej!

Niemaly już czas upłynął, iak o Grammatyce (:Kalbrieda:) niskąd dotąd żadney wiadomości niemam w czyich Ona Ręku zostae? i czy iest iaka Nadzieja? że wyydzie z Druku na świat. Niejeden z Ziomkow, o to mnie zapytuie: a nawet z tuteyszych sąsiedzkich Dworow: Odpowiadam Im na to, że niemam jeszcze pewney wiadomości, co się z tą Grammatyką stanie, ponieważ niemało Nieprzyjaznych ma przeciw sobie: z tey też przyczyny, z Biletow od Wielmożnego Pana Dobrodzieja domnie przesłanych nikomu żadnego aż dotąd nieodważyłem się wydać, ażebym przez to niezawiodł. A gdy i o JO. Xięciu Giedroyciu Biskupie Żmudzkiem cale niewiém, izali nastąpiła iaka Odeń Rezolucya, albo nie? Zaczem w tey mierze do Pańskich Łaskawych względow uciekam się, aby raczył mnie o tém uwiadomić. — Dzisieysza — — Grammatyka (:Kalbrieda:) pewnieby prędzey ze wszystkich prawie wziętą została; gdyby wyszła pod Tytułem tym, Grammatyka sprostowanego Litewskiego Języka i arcy potrzebna w tym języku zrodzonym po Powiatach Żmudzkich, i Litewskich, także Uczniom Parafialnym; iako też i Seminarzystom. O to więc u Krajowego Rządu, oraz i u Pasterzow dopraszać się potrzeba, ażeby raczyli to ściśle zalecić. Ja zaś z mey strony — krótszą, i wygodnieyszą Grammatykę Litewskiego Języka, razem w Polskich wyrazach dla ziomkow moich przedsięwziąłem napisać, byleby tylko na tę zgodzili się, oraz i na wydrukowanie oney nakładu swego nieraczyli żalować. z Powinnym szacunkiem, i upoważaniem wyznawam mię być — Wielmożnego Jmci Xiędza Podprałata, i Podkantora Dobrodzieja Nayniższym Sługą Xiędz Aleksander Butkiewicz, Bazyliian Litewskiej Prowincyi

R^u 1826

Mca Czerwca

4. Dnia

Boruny. —

(P. S.) Zwracam nazad Wielmożnemu Panu Dobrodziejowi 1° Doniesienie Jego do Departamentu Oświecenia, czyli Głównego Rządu Szkół. № 43

R^u 1826 Febr. 20 dnia. Wilno. —

2° List JW^o Biskupa admiñ: Diecezji Augustowskiej.

3° List WJX^a Proboszcza Butkiewicza —

4° Xiążeczkę, Naujas Skaytimo Mokslas, u siebie, do dalszego czasu, zatrzymałem, bo mi iest jeszcze potrzebna.

Idem, qui Supra.

[V]

Rezoliucija prie referuojančio rašto apie Valmiko skundus Liaudies švietimo departamentui arba Vyriausiajai mokyklų valdybai (1826. II. 21, Nr. 43 ir 1826. VI. 20, Nr. 56).

Kadangi kunigo Janavičiaus prašymai su priedais rašyti paprastame popieriuje, todėl, remiantis Valdančiojo Senato 1821 m. gruodžio 4 d. įsaku, palikti juos be eigos. 1826 m. liepos 8 d.

[VI]

Valmiko skundas Vyriausiosios mokyklų valdybos departamentui (1826. X. 14. Nr. 68).

Vyriausiosios mokyklų valdybos departamentui
nuo

Viceprelato, Pakantoriaus, Vilniaus Katedros vikaro kunigo Vincento Martinijono Janavičiaus iš Valmų Valmusų Valmiko trečias
raportas

Atitinkamai kaip ankstesniuose raportuose Vyriausiosios mokyklų valdybos departamentui, kurie buvo pateikti š. m. vasario 21 d. ir birželio 20 d. datomis Nr. 43 ir Nr. 56, kad būtų leista spausdinti Lietuviškai-lenkišką gramatiką su visais jos priedais, iš viso 27 lankų ir dviejų lapelių (skaitmenimis 27 ir 2 lapeliai), turiu garbės trečią kartą paprašyti maloningos rezoliucijos ir leidimo spausdinti aukščiau minėtą gramatiką. Juo labiau, kad visuomenė, kuri dėjo lėšas tai gramatikai išspausdinti, veltui taip ilgą laiką jos laukia. Todėl žemiau pasirašęs prašo savo paties ir ne kartą minėtos gramatikos autoriaus, Jo Malonybės kunigo Butkevičiaus, vardu, paskubinti rezoliuciją ir paskutinį sprendimą ar grąžinti pinigus, sudėtus spausdinimui, ar laukti tolimesnio patvarkymo ir leidimo ją spausdinti. Šį raportą pats savo ranka pasirašau [. . .] Valmikas.
Nr. 68.

1826 m. spalio 14 d.

Vilnius

[Šio rašto paraštėje užrašyta: „Palikti be eigos dėl pirmųkščių priežasčių. 1826 m. [spalio?] 24 d.“]

[VII]

Pažyma prie Valmiko skundo (1826. X. 14, Nr. 68) vertimo.

Pažyma. Valdančiojo Senato 1821 m. gruodžio 4 dienos nuostate apie herbinių popierių sekančiuose punktuose sakoma:

33. Visi įteikiami ar atsiunčiami privataus asmens prašymai, skelbimai, pasiaiškinimai ir visokios rūšies dokumentai bei raštai, kurie savo esme priklauso teismo nagrinėjimui, turi būt rašomi herbiniame popieriuje.

36. Jeigu pasirodytų, kad koks nors privataus asmens prašymas, skelbimas ar koks nors kitas dokumentas bei raštas bus įteiktas ar atsiųstas

[V]

Поелику прошения ксендза Яновича и с приложениями писаны на простой бумаге, то, на основании указа Правительствующего Сената 4 декаб. [1]821, оставить их без действия. 8 июля 826.

[VI]

Do

Departamentu Głównego Szkół Rządu

Od

Vice Prałata Kapituły mniejszej, Podkantora i Wikarjusza Katedry Wileńskiej, X^{dza} Wincentego Martyniana Janowicza z Walmusow Walmika trzeci

Raport. —

Stosownie do Uprzednich raportow do Departamentu Głównego Szkół Rządu, pod Datami 21 febr. i 20 Juni r. b. za N^{mi} 43 i 56 podawanych, względem dozwoleń Drukowania Grammatyki Litewsko Polskiej, ze wszystkimi iey Anexami, wogule Arkuszy 27 i dwóch Karteczek N^{ro} 27 i 2 karteczki — Mam honor poraz trzeci przypomnieć się o łaskawą rezolucją i odozwoleń Drukowania wyż rzeczony Grammatyki: tym bardziéy gdy publiczność, która składki czyniła na wydrukowanie teyże Grammatyki, daremnie przez tak długi czas oczekuie — Przeto niżej podpisany naypokorniey upraszam w Imieniu własnym i w Imieniu I. X-dza Butkiewicza Autora nieraz rzeczony Grammatyki o przyspieszenie rezolucyi i Ultymarnéy Decyzyi, czy mam zwracać pieniądze składane na druk, czy też mam czekać do dalszego rozporządzenia i dozwoleń drukowac onéy. Jakowy Raport własnoręcznie podpisuię — X. Wincenty = Martynian z Walmusow. Walmik, Vice Př. Podkañ. Katedř. Wileñ: mp

N 68

1826° r. 8^{bra} 14 dnia
w Wilnie

[VII]

Справка. Указа Правительствующего Сената 4 декабря 1821 года о гербовой бумаге в следующих пунктах изображено.

33. Всякое от частного лица подаваемое или присылаемое прошение, объявление, объяснение и всякого рода документы и бумаги, должствующие по существу своему подлежать судебному рассмотрению, должны быть писаны на гербовой бумаге.

36. Если какое-либо прошение, объявление или другой какой-либо документ или бумага будет подан или прислан через почту от частного

paštu, rašytas mažesnės vertės popieriuje, tokius prašymus su priedais palikti be eigos ir be pasekmių.

Viceprelatas Janavičius balandžio ir birželio mėnesį atsiųstuose Liaudies švietimo departamento vardu prašymuose skundėsi Vilniaus cenzūros komitetu, kuris neleidęs jam spausdinti Butkevičiaus parašytos **Lietuviškai-lenkiškos gramatikos**. Juos pateikus, sekė rezoliucija: „Kadangi kunigo Janavičiaus prašymai su priedais rašyti paprastame popieriuje, tai remiantis Valdančiojo senato 1821 metų gruodžio 4 d. įsaku, palikti juos be eigos“.

stalo viršininkas S. Sokolovas

[VIII]

*Valmiko skundas Vyriausiajam mokyklų valdybos departamentui
(1827. II. 27. Nr. 83)*

Vyriausiajam mokyklų valdybos departamentui

nuo

Viceprelato, Pakantoriaus, Vilniaus Katedros vikaro kunigo Vincento Martinijono Janavičiaus iš Valmų Valmusų Valmiko
penktas raportas

Kadangi pagal 1804 m. liepos 9 d. Aukščiausios valdžios patvirtintų nuostatų 3 str. 40 punktą į 4-rius mano raportus Vyriausiai mokyklų valdybai, įvairiomis datomis pateiktus, per visus metus jokių rezoliucijų negavau; dar labiau, kadangi dar ketvirtas raportas su neteisėtu įrašu gražintas, todėl esu priverstas 5-tą kartą prašyti minėtą Departamentą formaliai ištirti: kas drįso tokį Raportą apgaulingai ir be priežasties gražinti pažeidžiant Aukščiausių nuostatų rimtį, lygiai kaip nudelsti mums prašantiems duoti teisingą satisfakciją ir leidimą spausdinti Lietuviškai-lenkišką gramatiką. Be to, už trijų raportų pralaikymą ištisus metus ir kelias dienas neduodant rezoliucijos ir bylos sprendimo, remiantis aukščiau minėta instrukcija, pasielgti su kaltaisiais pagal teises ir parėdymus. Būtent: kadangi minėtame parėdyme pasakyta: „trys dienos registratūroje, o mėnuo ligi rezoliucijos“, o aš į keturis raportus visus metus ir 7 dienas laukiu rezoliucijos ir pagal aukščiau minėtą teisę ligi šiol negaunu atsakymo. Kol taigi Departamentas imsis tų Raportų ir imsis bausti Vilniaus cenzūros komitetą, o taip pat Departamento kaltininkus ar kitus pasalūnus, kurie gražino minėtą raportą, teleidžia tuo tarpu spausdinti Lietuviškai-lenkišką gramatiką, kurią, nepradėjus dar pardavinėti, pasižadu atsiųsti Departamentui peržiūrėti su visais jos priedais. Ankstesnieji raportai buvo šie: vasario 21 Nr. 43, birželio 20 Nr. 56, spalio 14 Nr. 68 ir sausio 27 Nr. 78. Tokį raportą pats savo ranka pasirašau [. . .] Valmikas.

Nr. 83.

1827 m. vasario 27 d.

Vilnius

лица и окажется, что оный писан на бумаге низшего достоинства то таковое прошение с приложениями оставлять без действия и без всякого по оным производства.

Вице-прелат Янович в апреле и июне месяцах присланными на имя Департамента Народного Просвещения прошениями приносил жалобу на Виленский Цензурный Комитет, отказавший ему в дозволении напечатать **Литовско-Польскую Граматику**, сочиненную Буткевичем. При докладе оном последовала резолюция: «Поелику прошения Ксендза Яновича и с приложениями писаны на простой бумаге то на основании указа Правительствующего Сената 4 декабря 1821 года оставить их без действия.

Начальник Стола С. Соколов.

[VIII]

Do Głównego Departamentu Szkół Rządu od

Vice Prałata Kapituły mniejszey, Podkantora i Wikaryusza Katedry Wilenskiej X. Wincentego Martyniana Janowicza z Walmusow Walmika Raportt Piąty

Gdy wedle Instrukcyi w punkcie 40 Rcz: 3. W roku 1804. dnia 9. Lipca Naywyżey Zatwierdzonych ustaw, na 4^{ty} Raporta moje do Głównego Szkół rządu pod różnemi datami podawanych, i przez rok cały żadney rezolucyi na nie nieotrzymał. . . Bardziéy ieszcze gdy czwarty Raportt znalazsem nieprawym powrócono. Przeto zmuszony iestem po raz 5^{ty} upraszać tegoż Departamentu o formalne sledztwo: Kto ważył się takowy Raportt podstępnie i bez przyczyny powracać zublizeniem powagi Naywyższym Ustawom, Oraz zprzewłoką S. sprawedliwość nam proszącym Satysfakcyi i dozwole-
nia Drukowania Grammatyki Litt: Polskiej. Prócz tego za przetrzymywanie trzech Raportow, rok cały i dni kilka, bez dania rezolucyi i rozwiązania Dzieła na Mocy wyż rzeczoney Instrukcyi postąpić zwinnymi wedle praw i Ukazow: Mianowicie, gdy Jmiennym Ukazem, Zapowiedziano: „trzy dni w Registraturze, a miesiąc do rezolucyi“. Ja zaś na cztery Raporta rok cały i dni 7^m czekam rezolucyi, mocą wyż rzeczoney prawa do tey pory niemam odpowiedzi. Nim więc Departament przystąpi do takowych Raportow i Ukarania Komitetu Cenzury Wilenskiej, oraz Winowayców Departamentu, lub inych podstępnych w powróceniu Raportu wyż rzeczoney. Tym czasem raczy dozwoić przedrukować Grammatykę Litt: Polską, którą niezaczynaiąc przedawać obowiazuię się nadesłać Departamentowi na Rewizyją ze wszystkimi Jey Anexami. Raporta uprzedne były febr. 21 № 43. Junii 20 za № 56. 8^{bra} 14 za N 68. Januar. 27 za N 78. Takowy Raport własnoręcznie podpisuię X. Wincenty Martynian Janowicz z Walmusow Walmik, Vice Prałat Kapituły mniejszey Podkantor i Wikař: Katedry Wileni: — m. p.

N 83

1837 r. febr. 27 dnia
Wilno

[X]

Pažyma prie Valmiko skundo Vyriausiajam mokyklų valdybos departamentui (1827.II.17, Nr. 86).

Pažyma. Kunigo Janavičiaus 1826 m. vasario 21-os, birželio 20-tos, spalio 14-tos raportai su priedais liepta palikti be eigos, remiantis 1821 m. gruodžio 4 d. Valdančiojo Senato įsaku, kadangi jie rašyti paprastame popieriuje; bet š. m. sausio 27-tos raportas, neva jam gražintas su užrašu, Liaudies švietimo departamente visai nėra nebuvo gautas; taip pat nieko apie jį nežino, kaip pasirodė patikrinus, nei pono ministro Kanceliarija, nei Kitatikių departamentas, nei Vyriausiasis cenzūros komitetas.

Aukščiausios valdžios patvirtintame 1826 m. birželio 10 d. nuostate dėl cenzūros § 209-me sakoma:

Kaltinimai cenzūros komiteto nariams ir kitiems atitinkamos cenzūros valdybos valdininkams nagrinėjami, dalyvaujant visam Vyriausiajam cenzūros komitetui, ir peržiūrimi Vyriausiosios mokyklų valdybos, kurios sprendimas vykdomas ministrui patvirtinus.

Stalo viršininkas S. Sokolovas

[XI]

Liaudies švietimo departamento raštas (1827. III. 18. Nr. 1338) Vyriausiosios kitatikių dvasinių reikalų valdybos departamentui.

Vyriausiosios kitatikių dvasinių reikalų
valdybos departamentui.

Mažosios Kapitulos viceprelatas, Vilniaus katedros pakantorius ir vikaras kunigas Vincentas Valmikas 1826 m. vasario 21 d. Liaudies švietimo departamento vardu pasiūstam prašyme aiškino, kad 1824 m. balandžio mėn. jis pateikė Vilniaus cenzūros komiteto pirmininkui profesoriui Reškai Lietuvių-lenkų gramatikos rankraštį, kurį parašė kunigas Butkevičius. Tų pačių metų gegužės mėn. šis rankraštis buvo perduotas peržiūrėti prof. Leonui Bobrovskiui, o iš šio po kelių savaičių perėjo į prof. Žukovskio rankas, kuris, pralaukęs jį daugiau kaip pusantros metų, leido spausdinti be įvado ir kitų priedų, sudarančių šešis lankus bei du lapelius, kurie paimti iš spausdinto elementoriaus. Prašytojas tris kartus kreipėsi į cenzūros komitetą, kad leistų spausdinti gramatiką su visais priedais, tačiau, kaip jis aiškina, negavo teisinio leidimo, be sekretoriaus Jurgevičiaus įžeidžiančių atsiliėpimų. Todėl kunigas Valmikas prašė departamentą: 1) sustabdyti ligi šios bylos sprendimo algų mokėjimą cenzūros komiteto nariams ir sekretoriui Jurgevičiui; 2) paskirti kitus nešališkus cenzorius, suminėtus prašyme; 3) sugrąžinti jam dvejų metų susirašinėjimo išlaidas; 4) leisti nedelsiant spausdinti gramatiką; 5) pasirodžius knygai, buvusius cenzorius nubausti; 6) duoti jam būsimos rezoliucijos nuorašą bei prie prašymo pridėtus priedus ir 7) mokestį už herbinį popierių paimti cenzorių sąskaita.

[X]

Справка. Рапорты Ксендза Яновича от 21-го февраля, 20-го июня и 14-го октября 1826-го года, как писанные вместе с приложениями на простой бумаге, на основании указа Правительствующего Сената 4-го декабря 1821-го велено оставить без действия; но рапорта его от 27-го генваря текущего года, возвращенного ему будто бы с надписью, в Департамент Народного Просвещения вовсе и не поступало; равным образом ничего не известно об нем ни в Канцелярии Господина Министра, ни в Департаменте Иностранных Исповеданий, ни в Главном Цензурном Комитете, как по справкам оказалось.

Высочайше Утверждённого в 10-й день июня 1826-го года Устава о цензуре в § 209-ом изображено:

Обвинения на Членов Цензурных Комитетов и прочих классов чиновников Цензурного Управления рассматриваются в общем присутствии Главного Цензурного Комитета и поступают на рассмотрение Главного Правления Училищ, приговор коего исполняется по утверждению Министра.

18 марта 1827 года № 1338

Начальник Стола С. Соколов

[XI]

В Департамент Главного Управления Духовных Дел иностранных Исповеданий.

Вице-прелат меньшей капитулы подкантор и викарий Виленской Кафедры Ксендз Викентий Вальмик в присланном на имя Департамента Народного Просвещения от 21 Февраля 1826 года прошении изъяснял, что в апреле 1824 года представил он председателю Виленского Цензурного Комитета профессору Решке рукопись сочиненной ксендзом Буткевичем **Литовско-Польской Грамматики**. В мае месяце того же года рукопись сия передана была для рассмотрения профессору Леону Бобровскому, а от сего, спустя несколько недель, перешла в руки профессору Жуковскому, который, продержав оную более полутора года, разрешил к напечатанию, за исключением введения и других прибавлений, составляющих шесть листов да двух листков, взятых из печатного Букваря. Проситель три раза обращался в Цензурный Комитет о дозволении напечатать Грамматику со всеми прибавлениями, но, по изъяснению его, не получил законного решения, кроме оскорбительных отзывов от секретаря Юргевича. Посему ксендз Вальмик просил Департамент 1) остановить производство жалования всем членам Цензурного Комитета и секретарю Юргевичу до решения сего дела; 2) назначить других беспристрастных цензоров, наименованных в прошении; 3) возвратить ему издержки по переписке в течении двух лет; 4) дозволить немедленно напечатать Грамматику; 5) прежних цензоров, и по выходе сей книги, подвергнуть наказанию; 6) выдать копию с резолюции, какая последует, возвратить ему и приложения представляемые при прошении; и 7) пошлину за гербовую бумагу отнестъ на счет цензоров.

Šis prašymas, kadangi rašytas drauge su priedais paprastame popieriuje, Valdančiojo Senato 1821 m. gruodžio 4 d. nuostatu paliktas be eigos.

Kunigas Valmikas kreipėsi dar 1826 m. birželio 20 ir gruodžio 14 d. prašymais tuo pačiu reikalu. Jie dėl tos pačios priežasties palikti be eigos. Dabar kunigas Valmikas atsiuntė neva jam grąžintą š. m. sausio 27 d. Nr. 78 raportą su prieštaraujančiu įstatymams užrašu. Apie tą jo raportą Departamentas visai nieko nežino.

Kadangi prašytojas priklauso Dvasinei žinybai, tai Liaudies švietimo departamentas mano, kad reikia prie to pasiūsti paskutinio prašymo nuorašą Vyriausiajai dvasinei valdybai kitatikių reikalams, nuolankiausiai prašant jam įsakyti, kad jis daugiau nebetrukdytų nepagrįstais ir Liaudies švietimo departamentui nepriklausančiais prašymais, kadangi bylos su skundais dėl cenzūros komiteto ir kitų cenzūros valdybos etatinių valdininkų Aukščiausios valdžios patvirtinto 1826 m. birželio 10 d. nuostato § 209 priklauso Vyriausiojo cenzūros komiteto sprendimui. [Parašas].
Direktorius Skyriaus viršininkas A. Barunovas. Stalo viršininko padėjėjas [parašas].

[XII]

Vyriausiosios kitatikių dvasinių reikalų valdybos atsakymas (1827.V.5 Nr. 630) į Liaudies švietimo departamento raštą (Nr. 1338).

1827 m. gegužės 5 d.

Liaudies švietimo departamentui.

Kitatikių Departamentas pranešė ponui Vyriausiajam valdytojui pagal praėjusio kovo 18-tos Liaudies švietimo departamento raštą apie Romos katalikų Vilniaus katedros vikaro dvasininko Valmiko nepagrįstus skundus, ir todėl Jo Ekselencija dar šiandien pasiūlė Romos katalikų dvasinės kolegijos I-mam departamentui nurodyti, kad reikia uždrausti dvasininkui Valmikui, kad jis nedrįstų ateityje nedalykiniais skundais ir pareiškimais trukdyti vyresnybę, o jeigu turįs rimtą pagrindą būti nepatenkintas Vilniaus cenzūros komiteto veiksmais, tai jis galįs dėl to kreiptis su prašymu į Vilniaus cenzūros komitetą, kurio pareiga yra peržiūrėti tokias bylas. Direktorius [parašas]. Einantis skyriaus viršininko pareigas [. . .] Ivanovas.

Rezoliucija. Atkreipus dėmesį, pridėti prie bylos. 1827 m. gegužės 7 d.

[XIII]

Vyriausiosios kitatikių dvasinių reikalų valdybos raštas Liaudies švietimo departamentui (1827. V. 23. Nr. 732).

Liaudies Švietimo departamentui.

Praėjusio kovo 18 d. N. 1338 Jūsų departamento raštu buvo pasiūlyta Romos katalikų Dvasinei kolegijai, kuri įsakė kam reikia, uždrausti kunigui Valmikui, kad šis ateityje nebevargintų nedalykiškais skundais ir

Прошение, как писанное вместе с приложениями на простой бумаге, по [.....] указа Правительствующего Сената 4 декабря 1821 года оставлено без действия.

Ксендз Вальмик обращался в Департамент ещё двумя прошениями от 20 июня и 14 октября 1826 года по тому же предмету, которые по прежней причине оставлены без производства. Ныне ксендз Вальмик присланным будто возвращение ему рапорта его от 27 января сего года за № 78 с противозаконною надписью, о каковом рапорте его Департаменту вовсе неизвестно.

По принадлежности просителя к Духовному ведомству, Департамент Народного Просвещения нужным считает препроводить при сем копию с последнего прошения его в Департамент Главного Управления Духовных Дел иностранных Исповеданий, покорнейше прося о предписании ему, чтобы он впредь не беспокоил неосновательными и до Департамента Народного Просвещения не принадлежащими просьбами, так как дела по жалобам на членов Цензурных Комитетов и прочих классных чиновников Цензурного Управления, по § 209 Высочайше утверждённого в 10 день июня 1826 года устава о цензуре, надлежат рассмотрению Главного Цензурного Комитета.

[Под.] Директор ..... начальник отделения А. Барунов.
Помощник начал. стола [подпись].

[XII]

5 мая 827. В Департамент Народного Просвещения.

По отношению Департамента Народного Просвещения от 18-го минувшего марта, о неосновательных жалобах Викарного Священника Виленской Римско-Католической кафедры Вальмика, Департамент Иностранных Исповеданий докладывал Господину Главноуправляющему, и в следствие того Его Высокопревосходительство ныне же предложил Римско-Католической Духовной Коллегии 1-му Департаменту предписать кому следует запретить Священнику Вальмику, дабы он не осмеливался впредь недельными жалобами и представлениями затруднять начальство, если же имеет основательную причину быть недовольным действиями членов Виленского Цензурного Комитета, то от него зависит обратиться о том с просьбою в Главный Цензурный Комитет, рассмотрению коего таковые дела подлежат. Директор [подпись]

В должности начальника отделения [подпись]

Rezoliucija. Приняв к сведению, приложить к делу. 7 мая 827.

[XIII]

23 мая 827 № 732

В Департамент Народного Просвещения.

По отношению одного Департамента от 18-го минувшего марта за № 1338 предложено было Римско-Католической Духовной Коллегии, которая предписала кому следует запретить священнику Вальмику, чтоб

pareiškimais vyriausybės, antraip neišvengiamai bus su juo pasielgta pagal visą įstatymų griežtumą; išaiškinti jam, Valmikui, kad jei jis turi pagrįstą priežastį būti nepatenkintas Vilniaus cenzūros komiteto narių veikla, tai dėl to gali kreiptis su prašymu į Vyriausiąjį cenzūros komitetą. Direktorius [parašas]. Einąs skyriaus viršininko pareigas [parašas].

Rezoliucija. Atkreipus dėmesį, pridėti prie bylos. 1827 m. gegužės 25 d.

[1]

Vilniaus cenzūros komiteto raštas-pasiaiškinimas Vilniaus mokslo apygardos globėjui (1828. I. 19, Nr. 28).

Ponui Vilniaus mokslo apygardos Globėjui.

Jūsų Ekselencijos praeitų metų gruodžio mėn. 18 (*pataisyta*: 2 d.) Nr. 1798 (*pataisyta*: 444) paliepimu (*pataisyta*: pareiškimu) pateikti pasiūlymą dėl pridėto prie jo mažosios Kapitulos viceprelato Vilniaus Katedros vicekantoriaus ir vikaro kunigo Vincento Martinijono iš Valmų Valmiko prašymo, kuriame šis skundžia buvusį (*pieštuku ištaisyta*: Vilniaus) cenzūros komitetą, kad jis pralaukęs pas save ilgą laiką pateiktą jam leidimui gauti rankraštį, antrašte „Lietuviškai-lenkiška gramatika“, o Vyriausiąją mokyklų valdybą, kad ji negrąžinusi jam prie skundo pridėtų 27 lapų priedo; Vilniaus cenzūros komitetas turi garbės pranešti:

1) Iš buvusio Komiteto bylų pasirodė, kad minėtasis kunigas Valmikas buvo pateikęs ketvirtadalio dydžio 168 puslapių kunigo Aleksandro Butkevičiaus parašytą rankraštį, antrašte „**Kalbrieda Lietuwiskay Lenkiszka Leżuwie mieleysnieme zemayciu**“, kurį peržiūrėjus buvusiam cenzoriui Žukovskui ir iš jo išėmus nepadorius pavyzdžius, paimitus iš lenkiškos kunigo Kopčinskio gramatikos, leista spausdinti 1823 m. gruodžio 7 d. Rankraštis grąžintas tam pačiam kunigui Valmikui. O kiek laiko minėtas rankraštis išbuvo pas cenzorių, nežinia, Valmikui nepažymėjus to prašyme Komitetui.

2) Nepatenkintas tokiu leidimu spausdinti tą rankraštį, Valmikas pateikė tą pačią 1825 m. gruodžio 17 d. Cenzūros komitetui prašymą, kad aukščiau minėtas rankraštis būtų antrą kartą peržiūrėtas; bet kadangi jis ligi šiol jo nepateikė Komitetui, tai ir nebuvo įmanoma patenkinti prašytoją.

Komitetas turi garbės grąžinti kunigo Valmiko prašymą ir drauge pranešti Jūsų Ekselencijai, kad Romos katalikų Dvasinės kolegijos iš I Departamento 1827 m. rugsėjo 5 d. parėdymu, kurio nuorašas čia pridedamas, jis pašalintas į Augustavo vyskupiją Lenkijos karalijoje, o todėl ir buvo neįmanoma iš jo gauti paaikškinimą, kur yra jo minimas rankraštis.

Vilniaus Cenzūros komiteto pirmininkas Adomas Povstanskis.

Sekretorius [parašas]

он впредь не утруждал недельными жалобами и представлениями начальство под опасением неминуемого поступления с ним по всей строгости законов, и в том обязать его надпискою, объявив ему, Вальмику, что если он имеет основательную причину быть недовольным действиями членов Виленского Цензурного Комитета, то о том может обратиться с просьбою в Главный Цензурный Комитет.

Директор [подпись]

..... Начальник отделения [подпись]

Rezoliucija. Приняв к сведению, приложить к делу. 25 мая 827.

[1]

Министерство Народного Просвещения. Департамент Народного Просвещения. Объяснение на жалобу священника Вальмика. № 28 генваря 19 дня 1828 года. Вильно.

Виленский Цензурный Комитет.

Господину Попечителю Виленского Учебного округа.

В следствие предписания [pataisyta: отношения] Вашего Высокопревосходительства от 18 [pataisyta: — 2] декабря истекшаго года за № 1798 [pataisyta: 444] о доставлении объяснения на приложенное при оном прошение вице-прелата меньшего капитула, вице-кантора и викария Виленской Кафедры священника Викентия Мартиняна из Вальмов Вальмика, в котором жалуется на бывший [pieštuku įstatyta — Виленский] Цензурный Комитет, что сей передержал у себя значительное время представленную им для одобрения рукопись под заглавием **Grammatyka Litewsko Polska**, а на Главное Училищ Правление, будто бы ему не возвратило препровожденных им в оное при жалобе 27 листов приложений; Виленский Цензурный Комитет честь имеет донести следующее:

1) Из дел прежнего Комитета оказалось, что означенный священник Вальмик представил рукопись под заглавием: **Kalbrieda Lietuwiskay Lenkiszka Ležuwie mieleyšnieme Zemayciu**, сочиненную священником Александром Буткевичем на 168 страницах в четвёртую долю листа, которая по рассмотрении бывшим цензором Жуковским и исключении им неприличных примеров, почерпнутых из Польской Грамматики священника Копчинского, 7 декабря 1825 года печатать дозволена и возвращена ему же, священнику Вальмику. Сколько же времени означенная рукопись оставалась у цензора, о том за непредставлением оной Вальмиком при прошении в Комитет не известно.

2) Не довольствуясь упомянутый Вальмик таковым позволением на напечатание оной рукописи, вошёл в Цензурный Комитет с прошением от 17-го декабря того же 1825 года, желая, дабы вышесказанная рукопись вторично была рассмотрена, но как оной доселе не представил в комитет, то и невозможно было удовлетворить желанию Просителя.

При чем Комитет честь имеет препроводить обратно прошение священника Вальмика и вместе Вашему Высокопревосходительству доне-

Liaudies švietimo ministro A. Šiškovo raštas Vilniaus mokslo apygardos globėjui (1828.IV.8. Nr. 312).

Ponui Vilniaus Mokslo apygardos Globėjui.

Pagal Jūsų Ekselencijos šių metų vasario 16 d. Nr. 125 pareiškime išdėstytą Vilniaus cenzūros komiteto paaiškinimą dėl kunigo Janavičiaus skundo, aš nuolankiausiai Jus prašau, kad būtų pareikšta kunigui Janavičiui priežastys, dėl kurių jo prašymas negali būti patenkintas.

Liaudies švietimo ministras
A. Šiškovas

Pirmininkas
Generolas-leitenantas-inžinierius [parašas].

сти, что он Указом Римско-Католической Духовной Коллегии из 1-го Департамента от 5-го сентября 1827 года, коего копия у сего прилагается, удален в Августовскую Епархию, что в царстве Польском, а потому и не возможно было иметь от него объяснения, где находится упомянутая им рукопись.

Председатель Виленского Цензурного Комитета
Адам Павстанский

Секретарь [подпись]

5 мая 1828

[2]

Министерство Народного Просвещения Главный Цензурный Комитет.

С. Петербург. 18-го апреля 1828 № 312-й

Ответ на № 125-й

Господину Попечителю Виленского Учебного Округа.

Согласно изложенному в представлении Вашего Высокопревосходительства от 16 февраля сего года за № 125 объяснению Виленского Цензурного Комитета на счёт жалобы священника Яновича я покорнейше прошу Вас, Милостивый Государь мой, сделать надлежащее распоряжение о объявлении священнику Яновичу причин, по которым просьба его не могла быть удовлетворена.

Министр Народного Просвещения
А. Шишков

Председатель Инженер Генерал Лейтенант [подпись]